

Utvärdering av ämnet idé- och lärdoms historia vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Utvärdering av ämnet idé- och lärdomshistoria
vid svenska universitet och högskolor**

Utgiven av Högskoleverket 2005

Högskoleverkets rapportserie 2005:4 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Lars Geschwind**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, januari 2005

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner	9
Utgångspunkter och tillvägagångssätt	13
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	15
Missiv	17
Kort ämneshistorik	19
Generella slutsatser och rekommendationer	23
Ramarna	23
Grundutbildningen	28
Forskarutbildningen efter 1998 års reform	32
Göteborgs universitet	39
Ramarna	39
Grundutbildningen	41
Forskarutbildningen	42
Slutsatser och rekommendationer	43
Högskolan i Halmstad	45
Ramarna	45
Grundutbildningen	47
Slutsatser och rekommendationer	48
Karlstads universitet	49
Ramarna	49
Grundutbildningen	51
Slutsatser och rekommendationer	52
Kungl. Tekniska högskolan	53
Ramarna	53
Forskarutbildningen	55
Slutsatser och rekommendationer	57
Lunds universitet	59
Ramarna	59
Grundutbildningen	61
Forskarutbildningen	62
Slutsatser och rekommendationer	63
Stockholms universitet	65
Ramarna	65
Grundutbildningen	67
Forskarutbildningen	69
Slutsatser och rekommendationer	70

Södertörns högskola	73
Ramarna	73
Grundutbildningen	75
Slutsatser och rekommendationer	76
Umeå universitet	77
Ramarna	77
Grundutbildningen	78
Forskarutbildningen	79
Slutsatser och rekommendationer	81
Uppsala universitet	83
Ramarna	83
Grundutbildningen	84
Forskarutbildningen	85
Slutsatser och rekommendationer	87
Bilagor	89

Sammanfattning

Denna rapport innehåller resultatet av den utvärdering av ämnet idé- och lärdomshistoria som Högskoleverket genomfört år 2004. Utvärderingen har gjorts i samarbete med en extern bedömargrupp som består av sakkunniga och studenter från Sverige, Norge, Finland och Tyskland.

Rapporten består av två delar: dels Högskoleverkets beslut och reflektioner, dels den externa bedömargruppens rapport. För innehållet i bedömargruppens rapport svarar bedömargruppen. Högskoleverkets beslut och reflektioner baseras på bedömargruppens rapport.

Högskoleverket konstaterar utifrån bedömargruppens rapport att grund- och forskarutbildningarna i idé- och lärdomshistoria håller god kvalitet vid Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Detta gäller också grundutbildningarna vid Högskolan i Halmstad, Karlstads universitet, och Södertörns högskola samt forskarutbildningen i teknikhistoria och industriminnesforskning vid Kungl. Tekniska högskolan.

Bedömargruppen konstaterar i sin rapport att ämnet idé- och lärdomshistoria fyller en viktig funktion i svensk högre utbildning som bildningsämne. Många studenter väljer att läsa motsvarande en A-kurs, eller mindre specialkurser. Däremot är övergångsfrekvensen till högre nivåer låg.

De lärare som undervisar i ämnet är mycket kvalificerade och kompetenta och vi har hört många nöjda studenter vid de olika lärosätena. Utbildningen ger, förutom breda kunskaper, mycket träning i skrivande. Redan på A-nivån prioriteras övning i det svenska språket. Bedömarna anser dock att de internationella inslagen kan utökas, till exempel genom mer kurslitteratur som är skriven på engelska och de nordiska språken, och fler studentutbyten. De efterlyser också fler färdighetstränande moment i utbildningen.

Utvärderingen av forskarutbildningen visar att 1998 års forskarutbildningsreform har givit en del mindre önskvärda effekter. De doktorander som nu antas har visserligen en tryggare finansiering än tidigare, och utlysningen av doktorandanställningar görs tydligare. Men reformen har ökat oron och stressen bland doktoranderna. Det har i sin tur att göra med att krav, förväntningar och målbeskrivningar är otydliga. Det har också påverkat seminarierna negativt; förutom att de är mindre eftersom färre doktorander antas, är det svårt att få dem som är antagna att delta aktivt i seminarierna. De forskarstuderande förväntas skriva en empiriskt omfattande avhandling, på kortare tid än förut, utan att handledningen anpassats. Mot denna bakgrund anser bedömargruppen att det behövs en övergripande diskussion om forskarutbildningens mål, syfte och innehåll. Detta är även påkallat av den bekymmersamma arbetsmarknaden för nydisputerade.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Utvärderingsavdelningen

Lars Geschwind

BESLUT

2005-01-18

Reg.nr 643-1316-03

Utvärdering av ämnet idé- och lärdoms historia vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket finner att grund- och forskarutbildningarna i idé- och lärdoms historia m.m. vid berörda lärosäten uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning och ifrågasätter därmed inte någon examensrätt i ämnet vid Göteborgs universitet, Högskolan i Halmstad, Karlstads universitet, Kungl. Tekniska högskolan, Lunds universitet, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet och Uppsala universitet. En uppföljning av de utvärderade utbildningarna kommer att genomföras inom tre år.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Lars Geschwind i närvaro av avdelningschef Ragnhild Nitzler.

Sigbrit Franke

Lars Geschwind

Kopia:

Utbildningsdepartementet

Ledamöter i bedömgruppen

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket vill inledningsvis tacka bedömargruppen för deras omsorgsfulla och ambitiösa arbete. Verkets förhoppning är att bedömargruppens rapport kan bidra till den fortsatta kvalitetsutvecklingen av de berörda utbildningarna och samtidigt ge information till blivande studenter.

Det är tillfredsställande att konstatera att bedömargruppen ger utbildningen i idé- och lärdomshistoria ett gott betyg. I följande reflektioner vill Högskoleverket framför allt kommentera vissa generella frågeställningar som behandlas i bedömargruppens rapport.

Ett populärt bildningsämne

Idé- och lärdomshistoria är ett populärt ämne som många läser för att bredda sina kunskaper. Ämnets lärare är också synnerligen kompetenta. Många utbildningar och ämnesområden efterfrågar den kompetens idéhistoriker kan bidra med. Vid alla utvärderade lärosäten har ämnet viktiga bildningsfunktioner. I högskoleförberedande college-utbildningar spelar idéhistorikerna till exempel en viktig roll; i en mängd olika kurser och program vid olika fakulteter finns idéhistoriska och vetenskapshistoriska inslag; dessutom ges en stor mängd tematiska korta kurser runtom i landet, även i form av kvällskurser som riktar sig till yrkesverksamma.

Högskoleverket har under en tid uppmärksammat just bildningsbegreppet, och ser med tillfredsställelse på det ansvar idéhistorikerna axlar i bildningsfrågan. Verket instämmer i bedömargruppens uppskattning att idéhistoriska inslag skulle kunna spridas till ännu fler utbildningar och lärosäten. Lära- nas folkbildande ambitioner syns också i viljan att föra ut sin forskning till en större läsekrets. Många lärare och doktorander skriver för en större, även utomakademisk, publik.

Få studenter på högre nivåer

Ämnets dragningskraft tycks dock begränsa sig till 20-poängsnivån. De flesta studenterna låter sig nöja med en termins studier. Många har aldrig haft ambitionen att läsa mer än så, men det säger också en del om ämnets koppling till yrkeslivet. Få vågar satsa på högre studier i idé- och lärdomshistoria, eftersom den väntande arbetsmarknaden inte är uppenbar. Bedömargruppen rekommenderar att uppföljande enkätstudier av tidigare studenter görs. Sådana studier skulle inte bara ge information om arbetsmarknaden för studenter med idé- och lärdomshistoria som huvudämne, utan skulle också ge återkoppling på uppläggning och genomförande av utbildningen. Högskoleverket vill understryka vikten av sådana uppföljande studier.

Nationellt och internationellt samarbete behöver utvecklas

Bedömargruppen framhåller att både det nationella och det internationella samarbetet kan utvecklas. Det nationella samarbetet skulle kunna stärkas på alla nivåer: grundutbildningen, till exempel genom årliga ämneskonferenser och studierektorsträffar; forskarutbildningen, till exempel genom nationella forskarutbildningskurser och forskningen, till exempel genom regionalt anlagda projekt.

Bedömarna, som till stor del är verksamma i andra länder än Sverige, understryker att det internationella utbytet kommer att bli allt viktigare och att internationaliseringen av ämnet idé- och lärdoms historia kan förbättras. Det gäller inte minst studentutbytet i grundutbildningen, där det i dagsläget förefaller höra till undantagen att studenter tillbringar en tid vid ett utländskt lärosäte.

Förberedelserna för Bolognaprocessen sker ännu i begränsad omfattning. Än så länge verkar diskussionerna mest föras på ledningsnivå. Bedömarna menar att det är hög tid att dryfta dessa frågor redan nu, även av dem som är verksamma ”på golvet”. Högskoleverket håller med om att en övergång till ett tredelat utbildningssystem kommer att innebära stora förändringar som behöver diskuteras. Verket vill också stämma in i bedömarnas uppmuntran till ökat lärarutbyte och fler samarbetsavtal med utländska lärosäten.

Forskarutbildningen – långsam anpassning till 1998 års reform

Bedömargruppen har utgått från 1998 års doktorandreform i sin granskning av forskarutbildningen. De konstaterar att reformen fått både bra och dåliga konsekvenser. Det är tillfredsställande att de forskarstuderande har tryggad försörjning genom hela utbildningen, och att antagningen nu är mer genomskinlig och formaliserad än tidigare. Men det finns som sagt också mindre önskvärda effekter.

De forskarstuderande vittnar framför allt om en pressad arbetssituation. Varken doktorander eller handledare anser att kraven på avhandlingarna skall sänkas, och konkurrensen på den akademiska arbetsmarknaden är så stor att risken för prestationsångest och sjukskrivningar är påfallande. Bedömargruppens kritik rör framför allt processerna i forskarutbildningen. Förutsättningarna är mycket goda och resultatet, i form av slutprodukten, är ofta utmärkt. Högskoleverket instämmer i bedömarnas åsikt att handledningen behöver bli mer drivande och tydligare, utan att för den skull gå ut över doktorandens självständighet och kreativitet.

Doktoranderna har ofta efterfrågat en större tydlighet där rutiner, krav och förväntningar finns dokumenterade. De individuella studieplanerna till exempel verkar inte fungera som det stöd för planering som de är avsedda att göra. Däremot verkar flera ha insett det positiva med att tillsätta en studierektor eller koordinator för forskarutbildningen. Högskoleverket anser att det är viktigt

med en tydlig struktur i forskarutbildningen där krav och förväntningar är klara redan från antagningen.

Seminarieverksamheten tycks ha blivit lidande av den ökade stressen. Förutom att återväxten minskat anser sig doktoranderna inte ha tid att delta i seminarierna som tar tid från avhandlingsarbetet. Bedömargruppen är kritisk till ett sådant resonemang. Och Höskoleverket instämmer: seminariet är hjärtat i humanistisk höskoleverksamhet och behöver värnas och prioriteras.

Idéhistorikerns arbetsmarknad

Idé- och lärdomshistoria är ett viktigt bildningsämne vars första syfte kanske inte är att ge yrkesanpassade färdigheter, utan snarare att ge perspektiv och förmåga till helhetssyn. Bedömargruppen föreslår emellertid fler färdighets-
tränande moment i utbildningen, till exempel i IT, projektarbete och presentationsteknik. Det finns också anledning att fundera över vilka kunskaper och färdigheter som faktiskt lärs ut i ämnet. Många färdigheter, exempelvis den myckna skrivträningen i olika genrer, det kritiska tänkandet och förmågan att hantera olika typer av källmaterial, är gångbara även på den utomakademiska arbetsmarknaden.

Höskoleverket vill avslutningsvis instämma i bedömargruppens åsikt att de aktiva inom ämnet behöver framhäva och tydliggöra sin kompetens för olika aktörer på arbetsmarknaden. Det finns goda skäl att tro att idé- och lärdomshistorikerna kan fylla viktiga funktioner på arbetsmarknaden, såväl inom som utanför högskolan.

Utgångspunkter och tillvägagångssätt

Uppdraget

Utvärderingen av idé- och lärdomshistoria är en del av det regeringsuppdrag som Höskoleverket arbetar med sedan januari 2001. Uppdraget innebär att samtliga utbildningar för generella examina och yrkesexamina skall utvärderas inom sex år. Utvärderingsuppdraget omfattar såväl grund- som forskarutbildningar. Bakgrunden till uppdraget finns beskriven i regeringens proposition *Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan* (prop. 1999/2000:28). Utvärderingens huvudsakliga syften är att:

- bidra till utbildningarnas och utbildningsanordnarnas egen kvalitetsutveckling
- granska om utbildningarna svarar mot mål och bestämmelser i högskolelagen och högskoleförordningen
- ge information, bland annat till studenter inför deras val av utbildning.

Högskolelagen, högskoleförordningen och universitetens och högskolornas egna mål är utgångspunkter för utvärderingen. De kvalitetsaspekter som ingår i Höskoleverkets utvärderingar är framtagna i samarbete med lärosätena utifrån en tolkning av målen i högskolelagen och högskoleförordningen.

Utvärderingsmodellen

Den utvärderingsmodell som Höskoleverket tillämpar baseras på kollegial bedömning (peer review). Modellen omfattar en självvärdering som utbildningsanordnaren genomför med hjälp av en manual framtagen av Höskoleverket. Därefter gör en grupp ämnessakkunniga personer en extern bedömning, inklusive ett platsbesök, i syfte att få kompletterande och fördjupad information. Höskoleverkets kvalitetsaspekter och denna bedömargrupps ämnesspecifika referensramar är utgångspunkterna för bedömningen. Till grund för bedömargruppens utlåtande ligger självvärderingsrapporterna, platsbesöken och det kompletterande material som begärts in.

Bedömargruppens yttrande publiceras i föreliggande rapport, tillsammans med Höskoleverkets beslut och reflektioner. En tid efter rapportens publicering hålls en återföringskonferens där utvärderingens resultat diskuteras med de berörda lärosätena. En uppföljning av utvärderingen kommer att genomföras inom tre år. Mer information om det generella tillvägagångssättet finns på Höskoleverkets webbplats: www.hsv.se

Utvärderingens omfattning

Utvärderingen avser huvudämnena i generella examina, dvs. kandidat- och magisterexamen. Utvärderingen omfattar även forskarutbildningen.

I utvärderingen av *grundutbildningen* ingår Göteborgs universitet (idé- och lärdoms historia), Högskolan i Halmstad (idé- och bildnings historia), Karlstads universitet (idé historia), Lunds universitet (idé- och lärdoms historia), Stockholms universitet (idé historia), Södertörns högskola (idé historia), Umeå universitet (idé historia) och Uppsala universitet (idé- och lärdoms historia).

I utvärderingen av *forskarutbildningen* ingår Göteborgs universitet, Kungl. Tekniska högskolan (teknik historia och industriminnes forskning), Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet.

Arbetsprocess

De enheter som berörs av utvärderingen genomförde en självvärdering under våren 2004 och bedömargruppens platsbesök, en dag per lärosäte, ägde rum under våren och hösten 2004. Vid platsbesöken samtalade bedömargruppen med representanter för institutions- och utbildningsledning, fakultetsledning eller motsvarande samt lärare och studenter från olika utbildningsnivåer. Vid platsbesöken medverkade fyra fem ledamöter i bedömargruppen tillsammans med en representant från Högskoleverket. I december 2004 gavs de utvärderade enheterna möjlighet att kommentera den del av bedömargruppens rapport som rör det egna lärosätet.

Utvärderingsuppdraget har genomförts av en grupp ämnessakkunniga som rekryterades från förslag som inkommit från lärosätena. Bedömargruppen bestod av en ordförande och sju ledamöter varav en doktorandrepresentant och två studeranderepresentanter. I bedömargruppen ingick professor emeritus Inge Jonsson, Stockholm, ordförande; studerande Helena Dahlberg, Göteborgs universitet; studerande Elin Gardeström, Södertörns högskola; forskarstuderande Maria Göransdotter, Umeå universitet; professor Mikael Hård, Technische Universität Darmstadt, Tyskland; professor Ingrid Markussen, Universitetet i Oslo, Norge; professor Henrik Meinander, Helsingfors universitet, Finland och professor Håkon With Andersen, Norges teknisk-naturvetenskaplige universitet, Trondheim, Norge.

Bedömargruppens ledamöter har inte deltagit i granskningen av utbildningar vid det egna lärosätet.

Utvärderingens sekretariat har utgjorts av utredarna Lars Geschwind (projektledare) och Maud Quist.

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Höskoleverket

2005-01-17

Utvärdering av ämnet idé- och lärdomshistoria vid svenska universitet och högskolor

Höskoleverket genomförde år 2004 en utvärdering av grund- och forskarutbildning i ämnet idé- och lärdomshistoria. För utvärderingen utsågs en bedö-
margrupp bestående av:

Professor emeritus Inge Jonsson, Stockholm, ordförande

Studerande Helena Dahlberg, Göteborgs universitet

Studerande Elin Gardeström, Södertörns högskola

Forskarstuderande Maria Göransdotter, Umeå universitet

Professor Mikael Hård, Technische Universität Darmstadt, Tyskland

Professor Ingrid Markussen, Universitetet i Oslo, Norge

Professor Henrik Meinander, Helsingfors universitet, Finland

Professor Håkon With Andersen, Norges teknisk-naturvitenskaplig universitet, Trondheim, Norge

Vi grundar vår bedömning på dels den information och de intryck vi fått från utbildningsanordnarnas självvärderingar med bilagor, dels platsbesöken där vi samtalat med företrädare med studenter, lärare, institutions- och utbildningsledning samt fakultetsledning eller motsvarande.

Härmed överlämnas vår rapport till Höskoleverket.

För bedö-margruppen

Inge Jonsson
Ordförande

Kort ämneshistorik

Från administrativ synpunkt är ämnet idé- och lärdoms historia ovanligt lätt att tidfästa, men för den som intresserar sig för dess innehåll blir verkligheten mer svårfångad. Genom en privat donation kunde Uppsala universitet inrätta en professur 1932, och kungörandet av detta beslut fick pampigast tänkbara inramning. Det skedde nämligen på Uppsala slott, när 300-årsminnet av Gustav II Adolfs död högtidlighölls i november samma år. Den designerade innehavaren av tjänsten, docenten i litteraturhistoria med poetik Johan Nordström, hade utsetts att hålla minnstalet.

Genom sin enastående förtrogenhet med 1600-talets lärda litteratur var Johan Nordström säkerligen den mest kompetente både som högtidstalare och ämnesföreläsare. Som lärjunge till Henrik Schück hade han anammat mästarens breda litteratursyn, vilket till övermått bevisats i doktorsavhandlingen om Stiernhielms filosofiska fragment. Om de vida perspektiven i denna mäktiga och märkliga avhandling var beundransvärda nog, överträffades de ändå av djupet i idéanalysen och förmågan av inlevelse i en intellektuell miljö, som kunde förefalla mycket avlägsen.

I sin installationsföreläsning 1933 tolkade Nordström professurens tillkomst som "lärdoms historiens återuppståndelse" vid Uppsala universitet och anknöt därmed till den undervisning i "historia literaria", som hade bedrivits främst av universitetsbibliotekarier under 1600- och 1700-talen, ute i Europa sedan ännu längre tillbaka. Större delen av föreläsningen ägnade han just åt lärdoms historien och dess utveckling från ett samlar- och bibliografistadium till en modern inriktning mot den vetenskapliga tankens inverkan på kulturlivet i stort. Här framhåller han särskilt den belgisk-amerikanske vetenskapshistorikern George Sartons "epokgörande insats". Epilogen formar sig till en kraftfull plädering för lärdoms historien som idéhistoria, med uppgift "att finna de förborgade principer, med vilkas hjälp historien inför vår inre blick åter får rörelse och liv". (*Lychnos* 1967-1968, s 29)

När ämnet firade sin femtioårsdag 1982, höll professor Tore Frängsmyr en initierad och sakrik föreläsning, i vilken han särskilt betonade två element i Nordströms uppfattning av sitt ämne. Det första bestod just i föreningen av "historia literaria" och vetenskapshistoria, medan det andra tillät Nordström att stödja sig på både en positivistisk tradition från Comte, som redan 1832 hade föreslagit etablerandet av en professur i vetenskapshistoria, och en hermeneutisk med utgångspunkt i Wilhelm Diltheys humanistiska metodlära. Frängsmyr tolkar också själva valet av ämnesbenämning i samma dubbla belysning: idémomentet är Diltheys bidrag, lärdom i betydelsen inriktning mot empiriska vetenskapsstudier positivismens. (*Lychnos* 1983, s 134 f)

Nordströms uppfattning av ämnet blev helt naturligt bestämmande för utvecklingen under hans ämbetsperiod och har alltså kvar mycket av sin

attraktivitet. Redan efter något år tog han initiativet till att bilda Lärdomshistoriska samfundet, som genom ett oerhört effektivt rekryteringsarbete fick 3 000 medlemmar på kort tid, och 1936 utkom första årgången av dess årsbok *Lychmos*. Genom denna insats utan motstycke gjorde Johan Nordström sitt till synes esoteriska ämne känt och högaktat i vida kretsar, långt innan någon kommit på idén att föreskriva en ”tredje uppgift” för universitetslärare. Belöningen kom till att börja med framför allt i form av en skara högt begåvade studenter, men det är nog ingen tvekan om att Nordströms offer av egen forskningstid på längre sikt också bidragit till ämnets starka expansion.

Till sin huvuddel har den skett efter hans livstid, men de tidigaste avknoppningarna fick han uppleva. I *Lychmos* 1957-1958 fanns följande notis att glädjas åt: ”Sedan ett drygt år tillbaka har den lärdomshistoriska forskningen och undervisningen i vårt land fått ett nytt fäste. Vid Göteborgs universitet har fil. dr Henrik Sandblad vårterminerna 1957 och 1958 som docent i lärdomshistoria och allmän idéhistoria på universitetets uppdrag hållit föreläsningar och kurser i ämnet.” (s 523) Av Nordströms första doktorander hade Sten Lindroth nyligen efterträtt honom på professuren i Uppsala och Sandblad sålunda inlett den högt skattade lärar- och forskargärning, som i tidens fullbordan (1966) skulle göra honom till innehavare av landets andra professur i idé- och lärdomshistoria. Detta meddelas i *Lychmos* 1965-1966 tillsammans med ett annat glädjebud: ”I blygsam skala började under vårterminen 1966 undervisning i idé- och lärdomshistoria bedrivas vid universitetet i Lund.” (s 597)

Det skulle dock dröja ända till 1989, innan Lund fick en professur i ämnet, den hittills sista med benämningen idé- och lärdomshistoria. Under tiden hade dock expansionen fortsatt i andra riktningar. När det nygrundade universitetet i Umeå efter några år skulle utvidgas med en humanistisk fakultet, önskade statsmakterna ge den en profil, som skulle skilja den från övriga. I praktiken blev det mest en verbal reform. I stället för den nordströmska benämningen valde man att kalla en lärostol i ämnet ”idéhistoria” rätt och slätt, men till förste innehavare utsågs Lindroths lärjunge Gunnar Eriksson 1970. I samband med att detta tillkännagavs i *Lychmos* 1969-1970 fick läsarna även tillfälle att begrunda en diplomatisk formulering om att ”en aktion igångsatts” vid Stockholms universitet för att få ämnet ”infört på läroschemat”. (s 544)

Bakom den dolde sig en uttalad motsättning inom fakulteten, som ledde till att det tog åtskilliga år, innan även huvudstadens universitet kunde meddela undervisning i ämnet, här liksom i Umeå benämnt ”idéhistoria” men med attributet ”modern” tillfogat. Först 1978 fick professuren sin förste innehavare, Uppsalahistorikern Nils Runeby, men sedan skedde en snabb tillväxt av hugade studenter även här, som kunde bemästras inte minst tack vare lyckosamma rekryteringar av doktorer från Sandblads seminarium i Göteborg. Många av dem hade liksom ämnesföreträdaren, ironiskt nog, förvärvat sina främsta meriter från forskning inom problemområden, som svårligen kunde uppfylla kravet på modernitet.

Statsmakternas tydligt uttalade önskan att prioritera en idéhistorisk nutidsorientering i förening med lärdomshistorikernas ringa benägenhet att angripa vetenskapshistoriska problem från senare tid torde ha funnits bland de motiv, som kom Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) att inrätta en rådsprofessur i vetenskapshistoria i början av 1980-talet. Med Tore Frängsmyr som innehavare placerades den 1982 i Uppsala, där ämnet sedan dess utgjort en särskild avdelning av institutionen för idé- och lärdomshistoria. Efter en stor donation transformerades den 2002 till Hans Rausings professur i vetenskapshistoria, vilket bör ha säkrat dess överlevnad.

Bara något år efter etableringen av ämnet vetenskapshistoria var det dags för nästa utvidgning av idé- och lärdomshistorien. I årgång 1984 av *Lychnos* återfanns under rubriken ”Notiser och meddelanden” upplysningen, att Kungl. Tekniska högskolan i Stockholm (KTH) inrättat en tidsbegränsad gästprofessur i teknikhistoria för Thomas P. Hughes, och samtidigt konstaterades att detta ämne fått akademisk status genom att Svante Lindqvist utnämns till docent i teknikhistoria vid Uppsala universitet och erhållit en e.o. docenttjänst vid KTH. (s 277) I praktiken hade viss undervisning i teknikhistoria meddelats sedan länge vid både KTH och Chalmers tekniska högskola (Chalmers) i Göteborg. Gästprofessuren vid KTH hade med goda skäl uppkallats efter Torsten Althin, som vid sidan av sin tjänst som chef för Tekniska museet hade förestått ett institut för teknikhistoria vid högskolan sedan 1964. Styrelsen för Chalmers hade inrättat ett centrum för teknikhistoria 1979, vilket senare har ombildats till en avdelning för teknik- och industrihistoria inom en storinstitution. År 1999 inrättades en professur i ämnet. (Jan Hult, *Teknikhistoria. Hur ett nytt ämnesområde etablerades vid Chalmers tekniska högskola 1979–1999*. Göteborg: Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället, 2002, s 12–22). Det skedde ganska exakt tio år efter det att Svante Lindqvist erhållit en extra professur i teknikhistoria vid KTH, vilken 1992 upphöjdes till ordinarie.

Alla dessa framgångar skall väl inte tillåtas dölja, att ämnet också har haft sin beskärda del av kritik och ifrågasättande från företrädare från andra discipliner. Till stor del rör det sig i så fall om den konflikt mellan ”histoire de science” och ”histoire des sciences”, som redan Comte identifierade, alltså om vetenskapens och teknikens historia bör skrivas av disciplinernas egna företrädare utifrån en djup detaljkunskap eller av professionella historiker med förmåga att analysera problem i kontext. Trots att den lärdomshistoriska traditionen i Sverige från begynnelsen utmärktes av en ekumenisk vidsyn som besparat ämnet många kraftslösande revirstrider har man alltid hävdat historiens företrädesrätt. Även om ämnet har många namn och dess företrädare också visat sig konkurrenskraftiga utanför sitt kärnområde, till exempel inom temaorganisationen vid Linköpings universitet, tycks det inte föreligga några identitetsproblem på djupet.

Den starka utbyggnaden av högskolan har ökat efterfrågan på doktorer i idé- och lärdomshistoria, idéhistoria, vetenskapshistoria, teknikhistoria, eller vad de nu kan kalla sig, och det finns tecken, som tyder på att denna mark-

nad kan växa ytterligare. I den nu aktuella utvärderingen ingår, utöver redan omtalade lärosäten, Karlstads universitet, Södertörns högskola och Högskolan i Halmstad, men kurser på lägre nivåer ges på flera håll än så och kan leda till krav på fastare ämnesetablering. Studenternas efterfrågan har under hela expansionsperioden varit den främst pådrivande faktorn och kan så förbli. Genom att idé- och lärdoms historia har haft och alltjämt har påfallande många företrädare som intagit framskjutna positioner i kulturliv och offentlig debatt har det utvecklats till ett av de främsta bland humanistiska bildningsämnen.

Ambitionen att allmänt bredda sitt vetande och vidga sin livssyn är förvisso honnert nog, men den kan tillgodoses även av många andra discipliner. Varför just studiet av idé- och lärdoms historia visat sig så attraktivt vet väl egentligen ingen utan ligger öppet för spekulatión. Så har det varit ända sedan många häpnade över framgången med Lärdoms historiska samfundets stiftande 1934. Fysikprofessorn Carl Wilhelm Oseen i Uppsala lämnade sitt försök till förklaring i en artikel i *Lychnos* 1937 om en tidig svensk lärdoms historiker, Fredrik Wilhelm von Ehrenheim, vars *Samlingar i allmän Physik* tilldelades Svenska Akademiens stora guldmedalj 1823. Oseen menar nu, att hans egen samtid påminner om Ehrenheims romantiska genom sitt överflöd av nya och komplicerade teorier. Under sådana perioder söker sig människor gärna till historien, där även övergivna teorier lever kvar och kan skapa en känsla av enhet och sammanhang, när de presenteras med den förmåga av överblick som Ehrenheim ägde.

Förklaringen må gälla för vad den kan. Så mycket är i varje fall säkert, att tillvaron inte har blivit mindre komplicerad sedan den framfördes.

Generella slutsatser och rekommendationer

Ramarna

Idé- och lärdomshistoria som serviceämne

Som framgår av historiken ovan är den svenska idé- och lärdomshistoriens historia i mångt och mycket en framgångssaga. Vi har vid våra platsbesök fått bekräftelse på att ämnet fyller en viktig funktion vid många lärosäten. Det finns generellt en stor efterfrågan på idéhistorisk kompetens vid universitet och högskolor, i de mest skiftande program. Några exempel: Lärarna i idé- och lärdomshistoria i Uppsala har varit mycket framgångsrika i att komma in i andra utbildningar, bland annat på det s.k. humanist-ingenjörsprogrammet. I Göteborg är lärarna synnerligen efterfrågade på andra utbildningar, och en stor del av avdelningens inkomster kommer från undervisning utanför den egna institutionen. På Södertörns högskola har lärarna i ämnet idéhistoria en nyckelfunktion, bland annat som ansvariga för högskolans ”introduktionsår” till högre studier, och i Halmstad och Karlstad spelar idéhistorikerna framträdande roller i respektive college-utbildning.

Det skulle förstås kunna medföra problem för ämnet idé- och lärdomshistoria att fungera som serviceämne. Ämnet är mycket brett, och det finns en risk att kunskapen trivialiseras om utbildningen i alltför hög grad stannar på den grundläggande nivån, speciellt om inte lektorerna ges möjlighet att forska inom tjänsten. Vi vill dock betona att vi inte sett några sådana tendenser. Tvärtom ser vi att inkomsterna från grundkursen möjliggör verksamheten på högre fördjupande nivåer inom det egna ämnet. När det gäller den grundläggande nivån finns det möjligheter att expandera ytterligare, både inom de lärosäten där utbildningen bedrivs idag och vid andra högskolor. Idé- och lärdomshistoriska och vetenskapshistoriska perspektiv bör kunna erbjudas inom betydligt fler utbildningsprogram än idag. Här kan nätbaserade och nätunderstödda kurser erbjuda speciella expansionsmöjligheter, och vi har sett att man har goda erfarenheter av sådana kurser i Göteborg och Uppsala. Kombinationen av stor efterfrågan och hög lärarkompetens ger en god grund för fortsatt expansion när det gäller grundkurser. Enligt vår mening är det också angeläget att ämnet mer aktivt strävar efter att komma in på fler utbildningsprogram där det kunde utgöra huvudämne, till exempel lärarutbildningen. Det skulle säkerligen öka tillströmningen – som i dagsläget är blygsam – av studenter till högre nivåer inom ämnet.

Ämnets skiftande organisatoriska placering vid de olika lärosätena avslöjar också något om dess bredd. Uppsala är det enda lärosäte vid vilket idé- och lärdomshistoria är en egen institution. I övrigt fungerar ämnet tillsammans med, eller snarare vid sidan av, diverse andra ämnen. Vårt intryck är att många

av flerämnesinstitutionerna fungerar väl, men att det finns stora skillnader när det gäller i vilken mån sammanslagningarna lett till konkret samarbete. Vid flera av de utvärderade institutionerna sker uppenbarligen samarbetet uteslutande på ett administrativt plan. Det finns dock exempel på institutionsgemensamt samarbete, och i vissa fall har vi fått intryck av en relativt hög grad av interaktion, som mellan ämnena historia och idéhistoria vid institutionen för historiska studier i Umeå.

Den organisatoriska hemvisten avslöjar däremot endast i liten utsträckning vilken lokal profil ämnet har på respektive lärosäte. Men det finns trots allt vissa skillnader mellan lärosätena, vad beträffar såväl forskningsintressen som utbildningsutbud. I Halmstad har man till exempel valt att byta namn till idé- och bildningshistoria för att markera ämnets inriktning mot mentaliteter och folkliga föreställningar. Medan A-kursen har stora likheter vid alla lärosäten (mer om det nedan) förtydligas profileringen på högre nivåer i grundutbildningen, framför allt i utbudet av tematiska kurser. Uppläggningsen av kurserna B–D (motsvarande) ser alltså relativt olika ut på olika ställen.

Var och en "sin egen butik"

Att arbeta som lärare/forskare i humaniora beskrivs ofta som ett ensamarbete. Såvitt vi kan bedöma är idé- och lärdoms historia inte något undantag, snarare tvärtom. Det förefaller som om det redan i grundutbildningen odlas en ensamvargmentalitet, där samarbete är lågt prioriterat. En i våra ögon träffande liknelse presenteras i självvärderingen från Göteborgs universitet. Där beskrivs avdelningen som varuhuset NK, där var och en av lärarna har sin egen butik. Man skall förstås inte förringa att det finns stora fördelar med den starka betoningen på självständighet och individuell kreativitet. En av högskolans viktigaste uppgifter är ju att skapa kritiska och kreativa personer för kvalificerade uppgifter i kunskapsområdet. I det avseendet är en utbildad idé- och lärdoms historiker bättre rustad än de flesta. Men vi tror att idé- och lärdoms historikerna, liksom akademiker från andra discipliner, med den allt starkare betoningen på profilering och starka miljöer, kommer att behöva öka samarbetet sinsemellan.

Det individualistiska idealet och de isolationistiska tendenserna inom ämnet handlar givetvis också om ledning, eller snarare kanske brist på ledning. Vi är medvetna om att en alltför detaljerad och rigid styrning kan minska lärares handlingsutrymme och riskerar att nagga den akademiska friheten i kanten. Någon sådan risk torde dock inte vara överhängande inom ämnet idé- och lärdoms historia. Vi har sett mycket lite av långsiktig gemensam planering och strategiska diskussioner under vår utvärderingsresa. Vårt intryck är att mer tid borde satsas på förberedelser för framtiden. Vi är medvetna om att akademiskt ledarskap är svårt, liksom det är i alla expertorganisationer. Att vara ledare i akademien har liknats vid att vara dirigent för solister, vilket också verkar vara en träffande beskrivning i fallet med detta ämne. Vi beklagar att ledarskapsuppdrag på många lärosäten är så lågt värderade att det oftast beskrivs som

att man ”offrar sig”, och åtar sig uppdrag som prefekt eller studierektor. Enligt vår uppfattning behöver ledningsuppdragen uppvärderas.

Ett överskott på kvalificerade lärare

De fast anställda lärarna som undervisar i ämnet är mycket högt kvalificerade. Merparten är docenter och professorer (se tabell 1). Flera av de nu verksamma idé- och lärdomshistorikerna har varit mycket produktiva, och framgångsrika när det gäller att sätta ämnet på den vetenskapliga kartan. Det är också tydligt att det finns en folkbildande ambition som innebär att många skriver i dagspress och populära tidskrifter. Traditionen att skriva i olika utomakademiska genrer och att föra ut sin forskning till en större publik tycks glädjande nog också överföras till de kommande generationerna idé- och lärdomshistoriker.

Tabell 1: Tillsvidareanställda lärare

	Professorer (varav kv)	Docenter (varav kv)	Fil. dr (varav kv)	Adjunkt (varav kv)	Totalt	Medelålder
Göteborg	4 (1)	2 (1)			6 (2)	59
Halmstad		1 (1)			1 (1)	62
Karlstad			2 (0)	1 (0)	3 (0)	53
KTH	2 (1)				2 (1)	60,5
Lund	2 (0)	1 (1)			3 (1)	57
Stockholm		4 (1)	1 (0)		5 (1)	54
Södertörn		3 (2)	3 (0)		6 (2)	54
Umeå	3 (1)	2 (1)	3 (1)		8 (3)	54
Uppsala	3 (1)	4 (0)	1 (0)		8 (1)	54,5
Totalt	14 (4)	17 (7)	10 (1)	1 (0)	42 (12)	56

För att kunna bibehålla och utveckla kvaliteten i högskoleutbildningarna krävs att alla lärare har möjlighet till forskning och kompetensutveckling. Vi har intrycket, och beklagar, att det är mycket svårt att få tid till forskning om man inte får externa forskningsmedel. Den tid som är avsatt enligt de lokala arbetstidsavtalen äts regelmässigt upp av andra uppgifter, främst undervisningen. Vi anser också att det är olyckligt om de få lärare som får forskningsanslag är tjänstlediga helt och hållet från undervisningen. Idealet vore att alla lärare både undervisade och forskade, dvs. att ingen skall behöva undervisa 100 procent och att ingen skall kunna frikopplas helt från undervisningen. Vi har också noterat att det är sällsynt att professorer undervisar på A- och B-nivåerna. Enligt vår mening är det mycket viktigt att studenterna får träffa, och låta sig inspireras av, ämnets vetenskapligt mest framgångsrika företrädare redan under den första terminens studier. Detta är särskilt viktigt eftersom de flesta nöjer sig med studier på motsvarande A-nivå.

När det gäller personalförsörjningen är en genomgående iakttagelse en, i våra ögon, överdriven försiktighet och brist på långsiktig planering på i princip samtliga lärosäten. Detta gör bland annat att fasta tjänster inte utlyses, ens när utrymme finns. Fenomenet utgör nära nog ett nationellt mönster men är

allra mest påtagligt i Uppsala och Umeå. Vid dessa enheter finns sammanlagt drygt ett tjugotal doktorer utan fast anställning som utgör en vikariepool (tabell 2). De har en ogynnsam arbetssituation eftersom de, förutom att de saknar anställningstrygghet, också har små möjligheter till forskning och kompetensutveckling.

Tabell 2: Tidsbegränsat anställda lärare

	Vik. etc. (varav kv.)	Fo.ass./bitr. lektor (varav kv.)	Totalt (varav kv.)	Medelålder
Göteborg	6 (1)	1 (1)	7 (2)	44
Halmstad	2 (0)		2 (0)	42
Karlstad				
KTH	7 (1)		7 (1)	42
Lund	6 (2)	1 (0)	7 (2)	43
Stockholm	2 (1)	1 (0)	3 (1)	45
Södertörn	3 (2)		3 (2)	41
Umeå	12 (3)		12 (3)	40
Uppsala	12 (2)	1 (1)	13 (3)	39
Totalt	50 (12)	4 (2)	54 (14)	42

Vi är medvetna om att långsiktig planering försvåras av att forskning i så stor utsträckning är externfinansierad. Det motiverar i viss mån en buffert med personal som inte är fast anställd. Men högskolans personalförsörjning har blivit en alltmer komplicerad fråga. Lagen om anställningsskydd (LAS) har uppmärksamats i högskolesammanhang på senare tid, och den gör sig synnerligen påmind även i denna utvärdering. Lagen syftar bland annat till att motverka överdrivet bruk av visstidsanställningar och vikariat. En person som exempelvis vikarierat som lektor i tre år skall erbjudas en fast anställning – dvs. han eller hon ”lasas in”, alternativt ”lasas ut” om utrymme för fast anställning saknas. Om inget görs åt vikarieproblematiken kommer flera institutioner att få ta ställning till in- respektive utlasningar inom kort. Lagen har ett gott syfte men det finns risk att den medverkar till uppkomsten av ett parallellt anställningssystem inom högskolan, som snarast utgör motsatsen till det beprövade meritokratiska peer review-systemet. Inlasningar sätter inte bara den normala akademiska konkurrensen ur spel, den motverkar givetvis också mobilitet och möjligheter att få in nya perspektiv, vilket är beklagansvärt eftersom det är slående i vilken hög grad internrekrytering tillämpas runtom i landet. En mer konsekvent utlysning av tjänster skulle också kunna utnyttjas för att jämna ut könsfördelningen i lärarkåren.

När det gäller personalpolitik har det således varit svårt att hitta goda exempel. Men vi har noterat att det finns en biträdande lektor i Göteborg, vars villkor och ansökningsförfarande i stort sett motsvarar en forskarassistents, men med den skillnaden att den tidsbegränsade anställningen efteråt kan övergå till en fast, efter ansökan och vederbörlig prövning. Det tycker vi är föredömligt och ser gärna att fler vågar sig på det långsiktiga åtagandet. I övrigt menar vi att man bör se över sina prioriteringar vid universitet och högskolor. För att

doktoranderna inte skall tappa sin motivation och framtidstro är det viktigt att fler rekryteringstjänster skapas.

Information behöver spridas

I en god arbetsmiljö bör det finnas fungerande informationskanaler till alla berörda. Vi bedömer att det finns en del att utveckla härvidlag. Mycket av det dagliga arbetet och kommunikationen sker icke-formellt. Det finns en medveten strävan att hålla det hela informellt och inte så tillkrånglat, vilket vilar på en god tanke, nämligen att bevara en kultur där kommunikationen löper lätt utan byråkratiska hinder. Men den goda tanken faller, om inte alla nås av samma information i rätt tid. Information är som bekant makt, och det har därför betydelse i vilken mån den går fram, och när. På en del ställen är informationsspridningen så svagt utvecklad att det snarast verkar vara en lycklig slump om man får reda på det som är angeläget och intressant. Problemet beror i många fall på att verksamheten har expanderat, medan de administrativa rutinerna är kvar på en mycket lägre nivå. Vi förordar inte i första hand mer möten och formalisering, även om det nog inte skulle skada på vissa håll. Det finns däremot utmärkta tekniska hjälpmedel för informationsspridning som vi menar kunde användas, i form av plattformar och intranät.

Nationellt och internationellt samarbete kan utvecklas

Enligt vår uppfattning utvecklas vetenskapliga miljöer när de kommer i kontakt med andra. Det är därför viktigt att det finns ett nationellt och internationellt samarbete och utbyte. Vi menar att det här finns en utvecklingspotential. Vårt generella intryck är nämligen att den nationella samverkan sker i blygsam skala, och att det snarast finns tendenser till isolation (jämför den utbredda internrekryteringen som omnämns ovan). Samarbetet skulle kunna stärkas på alla nivåer: grundutbildningen, till exempel genom årliga ämneskonferenser och studierektorsträffar; forskarutbildningen, till exempel genom nationella forskarutbildningskurser och forskningen, till exempel genom regionala projekt.

Allt tyder på att det internationella utbytet kommer att bli allt viktigare och vårt intryck är att internationaliseringen av ämnet idé- och lärdoms historia kan utvecklas betydligt. De utländska kontakterna verkar mestadels vara sporadiska och individuellt utarbetade. Förberedelserna för Bolognaprocesen sker ännu i blygsam omfattning. Än så länge verkar diskussionerna föras mest på ledningsnivå. Vi menar att det är hög tid att diskutera dessa frågor redan nu, även i "utförlighet". En övergång till ett tredelat utbildningssystem kommer att innebära stora förändringar. Förberedelser för Bolognamodellen skulle kunna användas för strategiska framtidsdiskussioner, vars frånvaro påtalats ovan som en brist. Det är viktigt att all personal samt studenter och doktorander inkluderas i en sådan diskussion. Vi vill också uppmuntra till ökat lärarutbyte och fler samarbetsavtal med utländska lärosäten, vilket vi sett mycket lite av.

Vi rekommenderar:

- Utveckla långsiktiga mål och strategier, bland annat med tanke på Bolognaprocessen.
- Sträva efter att komma in på, eller att själv etablera, fler utbildningsprogram. Utöka ansträngningarna att komma in som ett ämne på lärarprogrammet.
- Se till att alla lärare har reell tid och möjlighet till forskning och kompetensutveckling.
- Inrätta tillsvidareanställningar om utrymme finns. Sträva efter att rekrytera folk utifrån. Undvik s.k. inlasning.
- Förbättra den interna kommunikationen.
- Förbättra de internationella kontakterna, till exempel genom lärarutbyte samt formella avtal för student- och doktorandutbyte.
- Öka den nationella samverkan på alla nivåer.

Grundutbildningen

Nöjda studenter och kompetenta lärare

Vi har överlag fått ett mycket gott intryck av grundutbildningen i idé- och lärdoms historia. Vid platsbesöken har vi träffat nöjda studenter och engagerade lärare. Studenterna har särskilt betonat den höga ämnesmässiga kompetensen bland lärarna. Det handlar enkelt uttryckt om lärare som vet vad de talar om. På frågan vad de skulle önska sig mest, svarade studenterna oftast mer undervisning. Det tolkar vi som ett gott betyg åt lärarkåren, förutom att det skvallrar om att undervisningsvolymen är i minsta laget för dagens heterogena studentskara (tabell 3).

Tabell 3: Cirka antal schemalagda lärarledda timmar undervisning/vecka

	A-nivå	B-nivå	C-nivå	D-nivå
Göteborg	8	8,2	2,6	3,5
Halmstad	6	4,2	3,5	3,5
Karlstad	9	8	4,5	
Lund	8	6	4	4
Stockholm	4,6	5	4	1,6
Södertörn	5	3,8	0,7	0,7
Umeå	8,2	5,5	1,8	1,7
Uppsala	6,5	4,2	2,8	3

Vid alla utvärderade lärosäten har studenterna berättat om hur kunniga, entusiastiska, närvarande och tillgängliga lärarna är. Inte någon har rapporterat om några problem härvidlag. Den kritik som framför allt har framförts har gällt att information kommer studenterna tillhanda för sent, vilket försvårar deras planering. Kursvärderingar genomförs efter varje kurs, men vi har hört självkritiska lärare och studenter som menar att återkopplingen kunde bli

bättre. I Uppsala genomför dessutom vissa lärare halvtidsutvärderingar, vilket förefaller utmärkt. I stort vittnade studenterna om goda kontakter med sina lärare, och i praktiken har de stora möjligheter att påverka sina studier. Vi har dock noterat att det formella studentengagemanget inte alltid är så starkt.

Vi har således ett gott intryck av relationerna mellan lärare och studenter. Ibland undrar vi till och med om inte lärarna är alltför serviceinriktade, inte minst på högre nivåer. Ständig tillgänglighet och support ger visserligen nöjda studenter vilket är viktigt, men det tenderar att äta upp tid för forskning och kompetensutveckling. Och detta problem har vi som sagt hört mycket om från lärarhåll.

Ytterligare ett par goda exempel när det gäller studiemiljön skall nämnas. I Lund tillämpas ett mentorssystem där studenter på högre nivåer arvoderas för att ordna träffar med nybörjarna under hela grundkursen. I Uppsala rings studenterna upp av ”äldre” studenter i ämnet innan de börjar på A-kursen. Det verkar vara utmärkta och uppskattade initiativ. Ett annat gott exempel är arbetet med lärarlag i Göteborg, som för det goda med sig att läraren har ett bollplank och studenterna får möta flera perspektiv.

A-kursen – ett vinnande koncept

Idé- och lärdoms historia är idag ett ”A-kursämne”, dvs. många studenter nöjer sig med en termins studier. Många läser ämnet den första terminen vid högskolan, mycket för att ämnet ger en bred och perspektivrik förberedelse för senare studier. Andra läser det efter en avslutad utbildning, av intresse för ämnet eller i väntan på ett arbete. Det gemensamma för dessa studenter är att de inte har någon avsikt att läsa mer än en termin. De utgör det stora flertalet (se tabell 4). På de högre utbildningsnivåerna, C- och D-kurserna, är antalet studenter litet. Med undantag för Stockholm, som har så mycket som 39 helårsstudenter (HÅS) på C-nivå, har ingen av utbildningsanordnarna mer än 9 HÅS år 2003. I motsats till A-nivån, där det finns en expansionspotential, är vår uppfattning att de högre nivåerna snarare skulle behöva koncentreras till färre lärosäten, och att dessa framför allt borde samarbeta mer om C- och D-kurserna.

Tabell 4: Antal HÅS 2003 och prestationsgrad (%) (HÅP/HÅSx100) samt andel HÅS (%) som går vidare från A- till B-nivån

	HÅS totalt	A-nivå	B-nivå	C-nivå	D-nivå	(B/A) x100
Göteborg	116	94 (70)	7 (71)	9 (100)	6 (33)	7
Halmstad	32	24 (62)	6 (62)	2 (22)		25
Karlstad	90	76 (57)	12 (67)	2 (100)		16
Lund	116	93 (72)	16 (70)	4 (74)	3 (94)	17
Stockholm	313	222 (54)	42 (64)	39 (30)	10 (24)	19
Södertörn	189	171 (71)	12 (61)	4 (80)	2 (53)	7
Umeå	108	93 (57)	9 (73)	4 (91)	2 (32)	10
Uppsala	135	102 (59)	22 (81)	7 (73)	4 (75)	21

Anmärkning: HÅP=helårsprestationer

A-kursen kan beskrivas som ett vinnande koncept, med tanke på det höga söktrycket. Ämnet har varit mycket framgångsrikt när det gäller att skapa en attraktiv kurs. Efter A-nivån dalar ansökningssiffrorna tvärt; endast en bråkdel av A-kursens studenter går vidare till B-nivå och högre. De som fortsätter läsa på högre nivåer gör det i många fall med en framtida forskarutbildning i sikte.

Uppläggningsen av A-kursen är likartad vid alla åtta lärosäten som bedriver grundutbildning. Kursen börjar med antiken och slutar med 1900-tal, liksom den har gjort i decennier. Den kronologiska uppläggningsen har diskuterats vid platsbesöken. Inte minst studenterna har betonat att kronologin är bra, och nödvändig för att få sambanden klara för sig. Vi har också hört synpunkten att den kronologiska genomgången är viktig eftersom studenterna har så olika förkunskaper. Ytterligare ett skäl till den likartade uppläggningsen är att den underlättar mobilitet mellan lärosätena. Det är inga problem att läsa A-kursen på ett ställe och sedan fortsätta studierna på ett annat. De nackdelar som lyfts fram är främst att forskningsanknytningen försvåras, och att förnyelse av innehåll och former för undervisningen blir svårt eftersom det uppfattas som om det finns en kanon fastlagd.

Traditionell pedagogik med mycket skrivträning

Oftast genomförs undervisningen i form av föreläsningar och seminarier medan examinationen på grundnivå utgörs av salstentamina och examinerande seminarier, och på högre nivåer av hemtentamina. De traditionella formerna dominerar således. På vissa ställen, till exempel i Karlstad, Lund och Umeå, har man också experimenterat med andra undervisningsformer som rollspel och filmseminarier, vilket vi tycker låter intressant.

Med början redan på A-nivån tränas studenterna i skrivande. Mycket stor vikt läggs vid skrivträning, och efterhand ”snarare skriver studenterna ämnet än läser det”, som det uttrycks i en av självvärderingarna. Det tycker vi är en utmärkt form av progression i utbildningen. I det sammanhanget vill vi framhålla bruket av studiedagbok, som används bland annat i Halmstad. I studiedagboken reflekterar studenterna löpande över litteraturen och undervisningen. En annan framträdande del av utbildningen är läsningen av källtexter. Texter av de stora tänkarna analyseras och diskuteras vid seminarier. Detta ger inte bara en ökad beläsenhet och förtrogenhet med klassikerna utan också en vana att handskas med olika typer av textmaterial, vilket är en viktig färdighetsträning.

Vårt intryck är att många lärare har ett intresse av att utveckla undervisningen, men att tid och incitament ofta saknas. De lägre undervisningsnivåerna bärs i stor utsträckning upp av doktorander och visstidsanställda lärare som varken har därför avsatt tid, alternativt inte alltid torde finna det meningsfullt med några större förändringar i kursutbudet. Trots det görs en hel del goda insatser av dessa lärare, främst av egen drivkraft och tillfredsställelse. Vi ser stora möjligheter att utveckla grundutbildningen med hjälp av IT-hjälp-

medel. Ett intressant projekt i det sammanhanget, som dock synes vara underutnyttjat, är HumLab i Umeå.

Vår uppfattning är att studenterna på samtliga lärosäten behöver träning i teori- och metodtillämpning, för att få tillgång till olika analysverktyg. Idé- och lärdomshistoriker har av tradition haft ett komplicerat förhållande till teori och metod. Teoretiska perspektiv och utgångspunkter skall möjligen verka men inte synas. De bör helst inte heller gå ut över, eller tynga, framställningen. Vårt intryck är att detta synsätt håller på att förändras, och att undervisning i kritiska samhällsteorier ges allt mer. Men en hel del arbete återstår fortfarande. Inte minst gäller det genusperspektivet i den ordinarie undervisningen som kan, och bör, integreras på ett bättre sätt. På många ställen har studenterna påtalat att genusperspektivet har känts påhängt, eller lagts vid sidan av, som ett moment som antingen är valbart eller som studenterna uppfattar kan hoppas över.

Genomströmningen på högre nivåer är oroväckande låg. På vissa ställen tillhör det ovanligheterna att C- och D-uppsatserna blir klara på en termin. Vår uppfattning är att tidsbruket bör ha större betydelse när uppsatserna bedöms. Det är viktigt att lära sig att arbeta efter givna tidsramar, om inte annat som förberedelse för arbetslivet. Det bör, menar vi, premieras att färdigställandet av uppsatsen sker på en termin. En sådan markering skulle förslagsvis kunna vara att omöjliggöra betyget VG för dem som inte skriver klart sin uppsats på en termin. Risken finns annars att man skolar in studenterna i ett beteende som tas med upp i forskarutbildningen, nämligen att det bara är slutprodukten som bedöms, inte att man klarar av att göra saker på utsatt tid – en attityd som man efter Thamreformen egentligen inte kan tillåta sig.

Internationalisering och förberedelsen för arbetslivet

Vår utgångspunkt är att internationella samarbeten och kontakter är utvecklande för svensk högre utbildning. Intrycket av grundutbildningen i idé- och lärdomshistoria är att internationaliseringen kan bli bättre. Studentutbytet är mycket litet. Ett argument som hörts ute på lärosätena är att utbyte försvåras av att ämnet är så svenskt; idé- och lärdomshistoria finns ju inte i andra länder. Det är inte hållbart, menar vi. Dels finns ämnet i de nordiska grannländerna, dels finns närliggande ämnen som vetenskapshistoria, intellektuell historia, filosofi, kulturhistoria och så vidare, i många länder. Här fordras i första hand en generös inställning till tillgodoräknande, i enlighet med Bologna-deklarationens intentioner. Svenskhetsargumentet bestrids också av det faktum att relativt många doktorander vistas en tid utomlands.

Även om de verksamma idéhistorikerna visar ett särskilt ansvar för det svenska språket behöver studenterna också tränas i att läsa vetenskaplig text på främmande språk, åtminstone engelska, norska och danska. Engelskspråkig kurslitteratur används, enligt vår mening, inte alls i tillräcklig utsträckning. Vi anser också att det bör tas fler initiativ till engelskspråkiga kurser, förslags-

vis på magisternivå. Ett gott exempel härvidlag är de engelskspråkiga, och spanskspråkiga, kurser som ges i Lund.

Vårt intryck är att studenterna också skulle behöva tränas mer aktivt i olika färdigheter som är användbara i arbetslivet – såväl i det akademiska som i det utomakademiska. Redan i grundutbildningen är till exempel studentprestationerna i hög grad individuella. Det skulle enligt vår mening, med fördel kunna kompletteras med träning i att arbeta i grupper, gärna i mångvetenskapliga projekt för att lösa konkreta problem. Det finns dock ett par goda exempel att lyfta fram i detta sammanhang. Södertörns högskola har ett moment på D-kursen som handlar om hur man söker såväl forskningsanslag som arbete. Det finns där också möjlighet att skriva alternativa, populärvetenskapligt inriktade, D-uppsatser för dem som inte siktar på forskarutbildning.

Färdighetsträning kan också innebära kortare moment om till exempel hur man bäst utnyttjar IT, projektledning eller presentationsteknik. Vi vill också förorda fler kontakter med det utomakademiska arbetslivet, genom till exempel kortare praktikperioder och studiebesök.

Vi rekommenderar:

- Utveckla undervisningen i teori och metod.
- Integrera genusperspektivet bättre i undervisningen.
- Uppmuntra att uppsatserna blir klara i tid genom tydliga riktlinjer och krav.
- Uppmuntra och underlätta det internationella studentutbytet, bland annat genom NordPlus och Erasmus.
- Undvik att all kurslitteratur är svenskspråkig.
- Överväg att erbjuda kurser på engelska.
- Träna studenterna att lösa uppgifter i projektgrupper, gärna mångvetenskapligt sammansatta.
- Ge mer färdighetsträning, till exempel i IT, projektledning och presentationsteknik.
- Utveckla kontakterna med arbetslivet, till exempel i form av praktik och studiebesök.

Forskarutbildningen efter 1998 års reform

År 1998 genomfördes en genomgripande reform av forskarutbildningen, den s.k. Thamreformen, som bland annat syftade till att förkorta studietiderna och stärka doktorandernas ställning. Kravet för antagning blev att full finansiering under fyra år skulle vara ordnad. Reformens bärande tankar fanns med redan i 1969 års reform, som inte genomfördes i någon större utsträckning.

Vi har i den här utvärderingen utgått från reformen och granskat om och i så fall hur reformen har realiserats i fallet idé- och lärdoms historia. Vårt övergripande intryck är att reformens intentioner endast delvis är implementerade. Vi anser att det finns ett generellt behov av att diskutera mål och syfte med

forskarutbildningen: Vad syftar egentligen en forskarutbildning i idé- och lärdoms historia till och vilka krav är rimliga att ställa?

Begränsad antagning ger mindre seminarier

En konkret följd av reformen blev en minskad antagning de närmast påföljande åren. I praktiken blev det antagningsstopp vid ett par lärosäten. Anställningar som doktorand skall utlysas nationellt och tillsättas efter sakkunniggranskning. Så är också i hög grad fallet idag. Vårt intryck är emellertid att rekryteringen i stor utsträckning är en intern affär – de flesta forskarstuderande har läst sin grundutbildning vid samma lärosäte som de bedriver sina studier. Många doktorander har påtalat att introduktionen till forskarutbildningen varit bristfällig. Mycket tid har gått åt till att få ordning på de mest elementära praktiska ting.

Den begränsade antagningen har lett till mindre seminarier, men vi har också hört att deltagandet i seminarierna har sviktat bland de forskarstuderande som är antagna. Anledningen uppges vara en ökad stress: Utbildningen är kortare och det tar tid att förbereda sig för seminarierna. Detta beklagar vi djupt eftersom seminariet är en central del av en humanistisk forskarutbildning. Vi anser att seminariedeltagande skall vara en obligatorisk och helt nödvändig del av forskarutbildningen. Vid sidan av den vetenskapliga träningen som erhålls genom att kritiskt granska och låta sig granskas, bidrar läsandet av andras texter till en breddning av de egna kunskaperna. Man bör också erinra om den träning i argumentationsteknik ett fungerande seminarium ger. Man kan i detta sammanhang också återigen ställa sig frågan vad en forskarutbildning i idé- och lärdoms historia egentligen syftar till. Är målet en avhandling av högsta kvalitet, eller är målet att doktoranden skall skolas till forskare?

Vid platsbesöken har många lyft fram behovet av att även studenter och disputerade forskare deltar i högre seminarier. När doktoranderna minskar i antal bör seminariedeltagandet breddas. Seminariet har också en informations-spridande funktion. De disputerades forskning är inte allom bekant, ens i den egna korridoren. Enligt vår uppfattning bör också handledaren vara med när avhandlingsavsnitt läggs fram, vilket inte alltid är fallet idag. Att se seminarierna som en självklar del i forskarutbildningen medför rimligen också att de kan användas som pedagogiskt redskap av handledarna. Ett gott exempel finns i Göteborg, där doktoranderna uttrycker att seminariet är viktigt att delta i, inte minst ur handledande synpunkt, vare sig man är den som presenterar en text eller inte. Andra goda exempel utgörs av de slutseminarier som vid många lärosäten används för att ventilera avhandlingsmanus. Även här framträder Göteborg som ett särskilt gott exempel, då slutseminariet ägnas en hel dag med såväl inhyrd opponent som en detaljopposition förberedd och genomförd av tre doktorander. Detta är förvisso tidskrävande, men anses av doktoranderna mycket utvecklande.

Oklara krav innebär stress för de forskarstuderande

Vårt intryck är att reformen inte har lett till lägre krav på avhandlingarna vad beträffar omfång och ambitionsnivå. Fortfarande produceras välskrivna, gedigna och empiriskt omfattande avhandlingar (tabell 5). Avhandlingarna är som regel tryckta monografier med ett sidmedeltal på över 300 sidor. Många är dessutom vackra och påkostade böcker utgivna på kommersiella förlag. Allt detta är på ett sätt positivt; med tanke på att så mycket av den sammanlagda forskningen görs i form av utbildningsforskning är det viktigt att doktorsavhandlingarna är av hög kvalitet.

Vi har dock sett en del mindre positiva konsekvenser. Kraven på avhandlingarna motsvarar inte fyra års heltidsstudier, och de doktorander som antogs efter 1998 har inte någon känsla av att kraven på avhandlingarna anpassats till en kortare studietid. Det handlar ofta just om en känsla, eftersom krav och riktlinjer inte heller är tydliga för de forskarstuderande, vilket i sin tur leder till stress och ohälsa. Ingen vill vara den första som skriver en ”tunn” avhandling. Det behövs därför en allmän diskussion om mål och syfte med forskarutbildningen. Det är också avgörande vilka möjligheter som finns till fortsatt forskning efter disputationen. Med den konkurrens som nu råder hetsar forskarstudenterna varandra att skriva allt mer omfattande verk, trots att tanken är att avhandlingen skall vara ett gesällprov och inget livsverk.

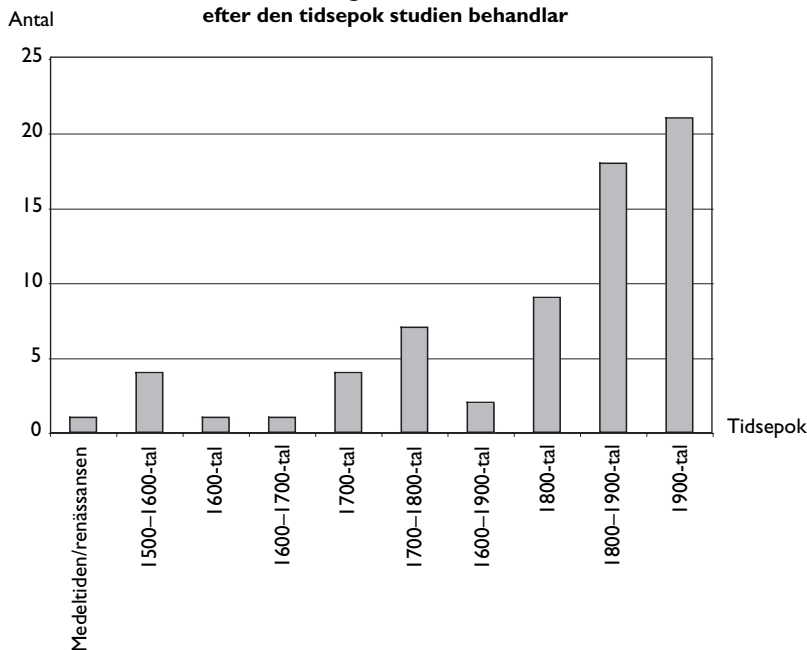
Tabell 5: Antalet doktorsavhandlingar 2001-2003, studietidens medellängd i terminer, antal sidor i avhandlingen och språk

	Antal avhandlingar	Studielängd i terminer	Antal sidor min-max (medel)	Språk
Göteborg	7	18,5	210-475 (306)	sv 86 %, eng 14 %
KTH	3	15,8	256-343 (307)	sv 100 %
Lund	7	12	287-539 (381)	sv 71 %, eng 29 %
Stockholm	5	23,8	233-495 (355)	sv 100 %
Umeå	11	11,8	210-425 (281)	sv 73 %, eng 27 %
Uppsala	8	12,7	221-466 (318)	sv 88 %, eng 12 %

I sammanhanget vill vi också nämna att vi har noterat en modernhistorisk dominans i valda avhandlingsämnen (se diagram 1), som i sin omfattning är en smula oroande. Möjligen kan övervikten för det moderna kopplas till kraven på en ökad genomströmning med bibehållna krav. Äldrehistoriska ämnen kräver färdigheter, inte minst språkkunskaper, som man måhända inte anser sig ha tid att förvärva under de fyra åren.

Diagram I

**Doktorsavhandlingar 1999–2003 fördelade
efter den tidsepok studien behandlar**

Forskarstuderande anpassar sig till det system som råder, vilket även visar sig på andra sätt. Eftersom tiden inte är någon faktor när avhandlingar bedöms, finns inga påtagliga incitament att bli klar i tid, utöver att pengarna tar slut. Studietiderna är generellt sett alltför långa (se tabell 5). Vi ställer oss också frågande till om avhandlingarna verkligen skall tryckas före disputationen. Enligt vår uppfattning vore det bättre att disputeras på en stencilupplaga av avhandlingens, som sedan eventuellt trycks, med inarbetade kommentarer från disputationen. På så sätt skulle också tid sparas. Detta bör uppmuntras genom införandet av post-doc-tjänster.

Vi anser också att handledningen bör bli mer drivande och tydlig. Det verkar finnas en föreställning om att en idéhistorisk forskare bör klara sig själv, och så får det naturligtvis inte vara. En tydligare handledning får emellertid inte gå ut över doktorandens självständighet, och behöver inte heller göra det. Vi har också sett att tiden som är avsatt för handledning är alltför lågt räknad (se tabell 6), och det behövs en uppräknings av den tiden om inte handledningens i alltför stor utsträckning skall vara obetald och därmed gå ut över handledarens egen forskning. Vi beklagar också att de individuella studieplanerna används i så liten utsträckning som är fallet. Endast vid avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria vid KTH hörde vi att planerna på allvar användes för att diskutera utbildningens innehåll och tidsplan.

Tabell 6: Total handledning på forskarutbildningen, klocktimmar per år och forskarstuderande

	Totalt
Göteborg	80
KTH	*
Lund	50
Stockholm	50
Umeå	15**
Uppsala	48

* Har ingen fast avsatt tid

** Avser lektorstimmar

Det är emellertid ett steg i rätt riktning att studierektorer eller koordinators tillsatts för forskarutbildningen i Göteborg och vid KTH. På flera ställen har vi nämligen stött på brister i informationen rörande kursdelen i forskarutbildningen – det är, eller har varit, oklart vilka kurser som erbjuds, både vid det egna lärosätet och på andra ställen, samt när dessa kurser ges. En studierektor eller koordinator kan möjliggöra bättre planering av kursutbudet, och dessutom sprida information om vilka kurser som ges vid andra lärosäten.

Några av de utvärderade enheterna har föreslagit en nationell forskarskola i idé- och lärdomshistoria. Det är en intressant tanke. Med en sådan skola skulle nämligen en hel del av de problem vi påtalat ovan kunna lösas. Det skulle till exempel kunna innebära en mer strukturerad handledning, ett bättre kursutbud, större seminarier och mer samverkan mellan olika idéhistoriska miljöer. Dessutom skulle antagningsförfarandet stramas upp – sådana doktorandanställningar kunde även lysas ut internationellt. Sist men inte minst skulle det innebära ett välkommet resurstillskott, som skulle kunna innebära att medel frigörs för postgraduerad forskning.

Internationella kontakter och institutionstjänstgöring

I högre grad än studenterna i grundutbildningen reser doktoranderna utomlands och vistas vid utländska lärosäten, vilket är positivt. Men det finns mer att göra. Nästan alla kontakter sker idag på doktorandernas egna initiativ eller genom handledarens kontakter. Internationella utbyten bör enligt vår mening formaliseras på institutionerna och göras tillgängliga för alla. Institutionerna borde sträva efter en ökad internationalisering av forskarutbildningen också genom att man aktivt uppmuntrar doktoranderna att skriva på andra språk än svenska, om inte avhandlingen så åtminstone minst en artikel eller ett konferensbidrag. Vi vill dock understryka att detta inte på något sätt skall gå ut över den skrivträning i svenska språket en idé- och lärdomshistoriker får och skall ha. Färdigheterna i det svenska språket är en av idéhistorikerns främsta konkurrensfördelar på arbetsmarknaden.

Vi vill betona vikten av pedagogiska och administrativa meriter för den fortsatta yrkeskarriären, både inom och utanför högskolan. Den som siktar på en akademisk karriär bör få möjlighet att bekanta sig med högskolelärares samtliga arbetsuppgifter, inte bara forskningen. I utvärderingen har framkom-

mit att doktoranderna har mycket skiftande möjligheter till institutionstjänstgöring. På många ställen prioriteras de nydisputerade framför doktoranderna vilket försvårar för doktoranderna att kunna meritiera sig pedagogiskt. Det tycker vi är beklagligt. Vi vill lyfta fram Göteborg som ett gott exempel här: Förutom att alla doktorander som vill får undervisa, får de extra ersättning första gången en kurs hålls. Dessutom är tanken att man skall ha stöd av en mer erfaren lärare vid det första kurstillfället.

Under våra platsbesök har vi mötts av en bedövande pessimism bland doktoranderna: ”Ingen vill ha oss”, ”Vi utbildas till arbetslöshet”, ”Nu väntar Akassan”, har vi hört runtom i landet. Denna pessimistiska mentalitet tycks också kombineras med en viss snobbism, som framför allt innebär en motvilja mot att marknadsföra och tydliggöra sina kunskaper och färdigheter. Det i sin tur beror troligen mest på att det hittills inte ansetts behövas. Fram tills nu har forskarstudier i idé- och lärdoms historia nästan uteslutande förberett för en akademisk bana, för vilken man av någon outgrundlig anledning inte förmodats behöva någon professionell förberedelse utöver ämneskunskaperna. Vi anser att det behövs lite mer fantasi och framåtanda bland idéhistoriker i allmänhet och doktorander i synnerhet. Det finns ett stort behov av välutbildade humanister på de mest olikartade områden, vilkas företrädare dock kan behöva övertygas om detta behov. En översyn av forskarutbildningens mål och innehåll skulle också kunna mejsla ut vilka färdigheter utbildningen bör ge, och vilka som saknas eller är nedtonade. Med de breda kunskaper idéhistoriker har, i kombination med språklig förmåga, finns goda möjligheter att hävda sig inom till exempel media, reklam, informationshantering, omvärldsbevakning, utredningsväsende och politik.

Pessimismen är naturligtvis inte helt obefogad. Det finns många disputerade idé- och lärdoms historiker som inte har fast anställning. Under lång tid har det skett en överproduktion av doktorer som den närmaste framtiden otvivelaktigt har en bekymmersam högskoleintern arbetsmarknad. Det finns ett strukturproblem i så måtto att antalet doktorandtjänster inte står i relation till antalet post-doc-tjänster eller lärartjänster. Rekryteringsanställningarna är försvinnande få, och konkurrensen till dem är knivskarp. När valet står mellan att utlysa doktorandanställningar eller rekryteringsanställningar har universiteten uppenbarligen valt det förra. Det finns därför all anledning att se över prioriteringarna på respektive lärosäte.

De nydisputerade livnär sig oftast på kortare deltidsanställningar i väntan på forskningsanslag. Detta system riskerar att leda till rovdrift på nydisputerade som tvingas stå med mössan i hand för att få timmar och kurser att undervisa på. Intrycket förstärks av att de flesta vikarierande lektorer och timlärare håller sig kvar vid den institution eller avdelning där de genomgått sin forskarutbildning. Viljan att flytta är liten och förhandlingsläget blir därför ofta dåligt för den enskilda personen. Det finns således också ett stort behov av öronmärkta pengar från centrala forskningsfinansiärer till nydisputerade. Det har varit mycket svårt för nybakade doktorer att erhålla externa forsk-

ningsanslag, och det kommer knappast att bli lättare med tanke på att allt fler skall dela på kakan.

Ett gott exempel slutligen: På KTH medverkar doktoranderna aktivt när man skriver ansökningar om externa forskningsanslag. Det tycker vi är ett inslag som borde spridas till fler ställen eftersom det redan under utbildningen förbereder doktoranden för den situation som många nu hamnar i efter disputationen.

Vi rekommenderar:

- Formulera tydligare krav, riktlinjer och mål för forskarutbildningen.
- Förbättra introduktionen till forskarutbildningen och till arbetsplatsen.
- Uppvärdera, och måna om, seminarieverksamheten.
- Använd aktivt de individuella studieplanerna för planering av utbildningen.
- Uppmuntra och underlätta utlandsvistelser från ledningshåll.
- Se till att doktoranderna kan skaffa sig pedagogiska och administrativa meriter.
- Inrätta en nationell forskarskola i idé- och lärdomshistoria.
- Tillsätt, där det inte finns, en studierektor eller koordinator för forskarutbildningen.
- Öka rörligheten mellan olika lärosäten, både före och efter forskarutbildningen.
- Gör uppföljande studier av de disputerade, och använd resultaten för att diskutera utbildningens mål och innehåll.
- Arbeta med den negativa självbilden – marknadsför och lyft fram idéhistorikerns unika färdigheter och kunskaper.

Göteborgs universitet

Antal lärare år 2003: 13
Professorer: 4
Docenter: 4
Övriga disputerade lärare: 5
Könsfördelning, lärare: 9 m, 4 kv
Aktiva doktorander år 2003: 18
Antagna doktorander år 2003: 2
Könsfördelning, doktorander: 8 m, 10 kv
Antal disputationer 1999–2003: 17
Helårsstudenter på A-nivå år 2003: 94
Helårsstudenter på B-nivå år 2003: 7
Helårsstudenter på C-nivå år 2003: 9
Helårsstudenter på D-nivå år 2003: 6
Antal studenter som examinerats på C-nivå år 2003: 15
Antal studenter som examinerats på D-nivå år 2003: 3

Ramarna

Idé- och lärdoms historia är i Göteborg en del av institutionen för idéhistoria och vetenskapsteori. Sammanslagningen skedde år 2001 och är i första hand en administrativ lösning. Institutionen beskrivs av idé- och lärdoms historikerna snarast som ett ”resonemangsäktenskap”. Ämnenas samlokalisering har inte inneburit något mer samarbete än tidigare.

Lokalerna i den del av Humanisten som kallas Språkskrapan har sett sina bästa dagar. Ventilationen är bristfällig och det råder brist på grupprum och mötesplatser vilket försvårar spontana möten. Samtliga anställda, även doktoranderna, har dock tillgång till arbetsplatser på institutionen. Universitetsbiblioteket ligger vägg i vägg med ämnets lokaler. Avdelningen har också ett eget litet bibliotek.

Den gamla Göteborgsprofilen, med inriktning mot ideologianalys, har försvagats under senare år. Det är idag svårt att peka ut en gemensam profil bland lärarnas forskningsintressen. Det finns tvärtom en anmärkningsvärd bredd. Samtidigt innebär det faktum att var och en av lärarna/handledarna är ”sin egen butik”, som det uttrycks i självvärderingen, att gemensamma satsningar på större forskningsprojekt försvåras.

Mycket vid avdelningen sköts informellt. ”Icke-formaliserat” verkar vara ett honnörsord, inte minst när det gäller ledning och administration. Tidigare fanns ett visst missnöje med informationsspridningen vid institutionen. Information tenderade att cirkulera inom en mindre kärngrupp. Informations-

spridningen har dock blivit bättre under den senaste tiden, bland annat i form av ett, informellt, måndagsfika där viktig information delges.

De som framför allt hade åsikter om sin arbetssituation under platsbesöket var lärarna i grundutbildningen. Alla lärare i grundutbildningen är visstidsanställd personal. De har ingen tid avsatt för kompetensutveckling och forskning och de saknar anställningstrygghet. Enligt vår bedömning förs här en alltför försiktig och kortsiktig personalpolitik. I dagsläget bedrivs grundutbildningen av förvisso hängivna och hårt arbetande lärare. Deras otrygga anställningsförhållanden gör emellertid att långsiktig planering och större förändringar i kursutbudet försvåras.

Lärarna fick dock i god tid veta vilka kurser de skulle undervisa på. Det är inte heller någon konkurrens om undervisningstimmarna. Alla som vill får undervisa. Flera av lärarna uttryckte sig uppskattande om det pedagogiska seminariet som startat, och vi har överhuvudtaget intrycket av en pedagogiskt intresserad lärarkår. Trots de otrygga anställningsförhållandena förekommer det många oavlönade enskilda initiativ från lärarnas sida, till exempel kursutveckling.

Vi fick vid platsbesöket också indikationer på att det ses med viss skepsis på folk utifrån som söker tjänster. En ny externrekryterad lektor kanske inte skulle visa sig vilja undervisa på de kurser som institutionen nu ger, löd resonemanget. Som nämnts ovan kan man dock svårligen tala om en viss profil i Göteborg. Det finns lika många profiler som det finns lärare/forskare. Många kurser är dessutom knutna till den lärare som utvecklat dem. Vårt intryck är att det inte skulle skada med "nytt blod" på institutionen. I nuläget har i stort sett samtliga anställda varit varandras lärare och studenter. Om någon mer långsiktig strategi för rekrytering och kompetensförsörjning inte utarbetas riskerar dessutom avdelningen att "drabbas" av ett flertal in- eller utlasningar inom en snar framtid, och det uppfattade vi inte som någon önskvärd utveckling. Det finns dock en biträdande lektor, vilket vi med tillfredsställelse noterat.

Idé- och lärdomshistoria har lyckats mycket väl med att expandera sin verksamhet de senaste decennierna. Man har etablerat sig i ett stort antal utbildningsprogram såväl inom Göteborgs universitet som vid närliggande högskolor som Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Borås. Det har även etablerats ett lovvärt samarbete med museer i staden. Utbildningen har en tämligen svensk profil, även om det finns andra inslag; bland annat har man en utomeuropeisk fördjupningskurs på AB-kursen, och enstaka avhandlingar har behandlat utomskandinaviska teman och använt sig av både postkoloniala och poststrukturalistiska teorier.

Det internationella samarbetet är däremot litet. Det är ett tiotal år sedan en gästföreläsare var på besök, sades det vid platsbesöket. Häromåret gästade två utländska doktorander fakulteten, men de integrerades enligt uppgift dåligt i verksamheten. Nyligen har dock ett samarbetsavtal med universitetet i Bergen

(filosofi) tecknats, och den senaste tiden har det bildats en arbetsgrupp som skall förbereda den s.k. Bologna-processen.

Relationerna till fakultetsledningen synes vara goda. Ledningen ansåg att idé- och lärdoms historia har en framskjuten ställning inom fakulteten. Lärarna samarbetar bra med andra ämnen och utbildningsprogram och är dessutom framstående när det gäller att söka externa medel. Ämnet spelar en viktig roll vid universitetet och anses välskött.

Grundutbildningen

Grundkurserna ges i både A- och AB-form. Därtill ges A-kursen som nätkurs på halvfart. Erfarenheterna från nätkursen är övervägande positiva – få avhopp (vilket är ovanligt vid denna typ av kurser) och endast mindre tekniska problem. Antalet studenter minskar drastiskt efter grundkurserna. Förutom det ordinarie kursutbudet upp till 80 poäng ges ett antal mindre kurser. De studenter som läser på högre nivåer gör det i hög grad med sikte på en framtida forskarutbildning och verkar inte ha någon alternativ karriärstrategi.

Studenterna tränas redan under A-kursen i kritiskt och kreativt tänkande. Under delar av utbildningen skall var och en föra studiedagbok där tankar och funderingar skrivs ned, vilket vi anser vara pedagogiskt intressant. Överhuvudtaget innehåller utbildningen mycket skrivträning – efterhand snarare skriver studenterna idé- och lärdoms historia än läser. Kurserna är främst inriktade på västerländsk idéhistoria. Kurslitteraturen är övervägande skriven på svenska, med vissa engelskspråkiga inslag.

De studenter vi träffade vittnade om väl förberedda, ambitiösa och kunniga lärare. Inte minst fick de undervisande doktoranderna beröm vid platsbesöket. Undervisningen på A- och B-nivåerna beskrivs som ganska traditionell, med storföreläsningar kombinerade med seminariediskussioner. Diskussionerna fungerar ofta bra, men såväl studenter som lärare tyckte att kontakttiden var i minsta laget. Det förekommer arbete i lärarlag där flera lärare delar på undervisning och examination. Det uppfattas positivt både av lärare och av studenter. Lärarna har någon att bolla idéer med och studenterna får möta olika perspektiv. Det finns, uppfattar vi, ett intresse av att experimentera med nya undervisningsformer och att utveckla nya pedagogiska metoder. Men i nuläget upplever inte lärarna att de har tid och ork att genomföra de goda idéerna i praktiken.

Studentinflytande verkar inte stå högst på dagordningen för studenterna i idé- och lärdoms historia. Detta förklaras till viss del med att många endast läser en termin innan de lämnar institutionen. De studenter från högre nivåer vi mötte ansåg dock att det gick att påverka. Lärarna är angelägna att få in kursvärderingar efter avslutad kurs men återrapporteringen kan bli bättre. Rutiner för detta uppgavs vara på gång. Överlag var studenterna mycket nöjda med utbildningen.

Genusperspektiv i undervisningen finns i större utsträckning än tidigare. Men ambitionsnivån varierar, och handlar i första hand om den enskilde lärarens attityd. Det finns sedan gammalt en skepsis mot en alltför uttalad användning av teorier och metoder. Perspektiv- och metodval skall verka men inte synas. Idé- och lärdoms historia är framför allt ett sätt att skriva, vilket innebär att det kan vara svårt att förstå vad som krävs av en, menade studenterna vid platsbesöket.

De studenter vi mötte hade aldrig hört utlandsstudier diskuteras av sina lärare. Någon uttalad förberedelse för yrkeslivet får inte heller studenterna. Eftersom inte några uppföljande studier gjorts av tidigare studenter är det dessutom svårt att säga vart de tagit vägen.

Forskarutbildningen

Avdelningen redovisar i självvärderingen 18 forskarstuderande, varav 5 är externfinansierade. Könsfördelningen är jämn (10 kvinnor). Det har varit ett jämförelsevis högt söktryck till de utlysta anställningarna som doktorand de senaste två åren (20 sökande och 5 antagna). De fakultetsfinansierade doktoranderna får utbildningsbidrag i två år och anställning som doktorand i två år. De flesta som antas som doktorander har skrivit uppsats i Göteborg.

Enligt doktoranderna är kraven som ställs en aning oklara redan från introduktionen till forskarutbildningen. Det är till och med oklart, ”en förhandlingsfråga”, vilka kurser som är obligatoriska. Totalt är 22 poäng av 40 obligatoriska, varav en obligatorisk fakultetsövergripande teorikurs (humanvetenskapliga perspektiv, 5 poäng). Det är obligatoriskt att gå universitetets pedagogiska grundkurs (2 poäng), men det kan vara svårt att få plats. Nyligen har en koordinator för forskarutbildningen utsetts som skall ha ansvar för den långsiktiga planeringen av bland annat kursutbudet. Det uppfattar vi som en positiv, och nödvändig, åtgärd.

Doktoranderna uppmuntras att undervisa, och i nuläget får alla som vill undervisningstimmar. Man får då förlängning av tjänsten, men det är oklart vilka principer som gäller för förlängning enligt de doktorander vi mötte vid platsbesöket. Doktorander får också mer betalt första gången de håller en kurs, vilket vi menar är befogat. Denna princip borde gälla alla lärare. Det pedagogiska seminariet som startats uppskattas av doktoranderna. Det finns också en ambition att de första kurserna skall hållas tillsammans med en mer erfaren lärare.

Avhandlingarna utgörs av tämligen omfångsrika monografier (i medeltal över 300 sidor). De flesta skriver på svenska. Vissa avhandlingar har efter disputationen bearbetats och givits ut på kommersiella förlag. Det läggs stor vikt vid formen och många jämför sig med tidigare avhandlingar vid institutionen. Avhandlingsämne väljs i hög grad självständigt: ”Det är upp till var och en”, som det beskrevs vid platsbesöket.

Handledningen beskrivs som stödjande men inte drivande. Nyantagna doktorander har även en biträdande handledare. Bland doktorandhandledarna förs dock diskussioner om att handledningen i framtiden måste bli mer frekvent och lite stramare, i enlighet med riktlinjerna i 1998 års reform. Den utmäta, kortare doktorandtiden upplevs som ett stort problem av handledarna. Doktoranderna måste ha ett ämne klart mycket tidigt, helst redan när de börjar forskarutbildningen. Den individuella studieplanen anses inte rymma ”de verkligt intressanta frågorna” och används följaktligen inte för uppföljning och planering av forskarutbildningen, som den är avsedd att göra enligt högskoleförordningen.

Seminarier fungerar väl, enligt doktoranderna. Det finns ett positivt socialt tryck att läsa varandras texter och att bidra med konstruktiv kritik. Seminarekulturen beskrivs som avslappnad, vilket dock inte innebär att hård kritik saknas. På senare tid har färre doktorander lagt fram texter, med förklaringen att det tar mycket tid att färdigställa avhandlingsavsnitt. Men det är ofta värt det, ”den bästa handledningen som man kan få”, som någon uttryckte det. Det praktiserar också ett slutseminarium, till vilket tre doktorander förbereder en opposition. Dessutom hyrs en extern bedömare in för att kommentera och bedöma avhandlingen. Detta arrangemang tar en hel dag, och beskrivs som mycket lärorikt av doktoranderna. Det innebär givetvis också en inre kvalitetssäkring och verkar vara värt det nedlagda arbetet.

Doktoranderna är representerade i institutionsstyrelsen och har dessutom doktorandråd, både på institutions- och fakultetsnivå. Doktorandrepresenterarna får ersättning i form av förlängning av doktorandtjänsten, vilket vi tycker är bra.

Få av doktoranderna hade egna planer på utlandsvistelse. Det finns generellt ingen uppmuntran. I den mån man tillbringar en tid vid utländskt universitet är det på eget initiativ eller genom handledares kontakter. De senaste åren har dock ett flertal doktorander vistats utomlands för forskning.

Avdelningen gör inga alumniundersökningar, varken av studenter eller doktorander. Därför finns inte någon systematiskt samlad kunskap om vilka arbeten idé- och lärdomshistorikerna från Göteborg har fått, utöver dem som stannat i akademien. Enligt uppgift har några fått arbete som kulturskribenter medan andra är verksamma inom museivärlden. Doktoranderna vi träffade insåg att konkurrensen är hård om att få postgraderade forskningsmöjligheter: ”Man bör skaffa sig en reservplan”, som någon uttryckte sig. Någon förberedelse för ett arbetsliv utanför akademien erbjuder dock inte lärarna/handledarna.

Slutsatser och rekommendationer

Vi har fått ett gott intryck av idé- och lärdoms historia i Göteborg. Studenterna är nöjda och lärarkåren är mycket kompetent, både vetenskapligt och pedagogiskt. Vi rekommenderar följande, för framtida utveckling:

- Formulera långsiktiga strategier för ämnet, bland annat inför den s.k. Bologna-processen.
- Institutions- och fakultetsledning bör se över den långsiktiga personalpolitiken.
- Utveckla det formaliserade internationella utbytet på alla nivåer.
- Formulera tydligare krav och mål när det gäller forskarutbildningen. Som det nu är tvingas doktoranderna ägna mycket tid och kraft åt att ”känna av” vad som förväntas av dem.
- Förbered studenter och doktorander bättre för den yrkesmässiga framtiden, exempelvis genom att utveckla alumniundersökningar eller bjuda in yrkesverksamma gäster.
- Arbeta vidare med att formalisera riktlinjer och styrdokument, exempelvis kompensation vid kursutveckling. Den hittills härskande informella kulturen fungerar bra i en mindre organisation, men är mer problematisk med nuvarande storlek.
- Stärk det nationella samarbetet.

Högskolan i Halmstad

Antal lärare år 2003: 3

Professorer: 0

Docenter: 1

Övriga disputerade lärare: 1

Könsfördelning, lärare: 2 m, 1 kv

Helårsstudenter på A-nivå år 2003: 24

Helårsstudenter på B-nivå år 2003: 6

Helårsstudenter på C-nivå år 2003: 2

Helårsstudenter på D-nivå år 2003: 0

Antal studenter som examinerats på C-nivå år 2003: 2

Antal studenter som examinerats på D-nivå år 2003: 0

Ramarna

Ämnet idé- och lärdoms historia har funnits i Halmstad sedan år 1996. Det kallas numera idé- och bildnings historia. Namnändringen genomfördes 2002 och avsikten var att peka på en viss profil, som ansågs lämplig för högskolan, staden och regionen. Ändringen av ämnesnamnet syftade till att markera ett bredare kulturellt perspektiv på filosofins historia, de politiska idéernas historia och vetenskapernas historia. Det har bedömts vara en bättre benämning i en kontext utan större lärdoms traditioner.

Idé- och bildnings historia är en del av sektionen för humaniora som är högskolans minsta sektion. Sektionsledningen har valt att satsa på ett flertal humanistiska ämnen, varav de flesta består av några enstaka lärare. Högskolan är bland annat profilerad mot innovation, med utbildningen till utvecklingsingenjör som det mest kända programmet. Företrädarna för ämnet idé- och bildnings historia upplevde dock inte att de var marginaliserade eller att sektionen var på undantag, med enbart servicefunktioner. Tvärtom ansåg såväl ämnets lärare som sektionens representanter att de fyllde en viktig funktion vid högskolan. Det bekräftades även av rektor. Relationerna mellan ämnet idé- och bildnings historia och sektionen- respektive högskoleledning föreföll goda.

Innevarande termin (hösten 2004) var antalet studenter i ämnet mycket litet, ett tiotal på A-nivån och tre på C-nivån. Småskaligheten för det positiva med sig att studenterna känner sig sedda och omhuldade, även om studenterna önskade sig mer undervisning (de får i dagsläget sex timmar i veckan på A-nivån). Eftersom sektionen har en god ekonomi har man inte heller behövt överväga nedskärningar eller nedläggningar. Rekryteringen av studenter diskuteras dock flitigt på högskolan. En planerad satsning för att förbättra rekryteringen, som även vi finner angelägen, är att stärka samarbetet med traktens

gymnasieskolor. Det har visat sig att endast en femtedel av studenterna kommer direkt från gymnasiet.

I dagsläget har idé- och bildningshistoria mest samarbete med ämnena svenska och statskunskap. Däremot är det mindre kontakt med ämnet historia som också finns vid sektionen. Idé- och bildningshistoria kan utgöra huvudämne på kultur- och kommunikationsprogrammet. Ämnets företrädare har varit drivande i uppbyggnaden av programmet. Man har dessutom huvudansvaret för kursinnehållet i college-året, som ger en introduktion till högskoleutbildning för studenter som inte har formell behörighet. Omkring två tredjedelar av den utbildningen utgörs av idé- och bildningshistoria.

Länge bestod ämnet endast av en enda lärare. I dagsläget är lärarresursen något större, några doktorander och en vikarierande disputerad lärare kompletterar den docent som byggt upp ämnet på plats. Samtliga lärare har anknytning till Lunds universitet. Vårt intryck är att det även idag är en verksamhet som i stort sett är uppbyggd kring en person. Det ger en betydande sårbarhet, och vi anser att det är högst nödvändigt med en tillsvidareanställd lektor till. Detta blir än mer angeläget emedan nuvarande ämnesföreträdare går i pension om några år. Vi saknar också en långsiktig plan och strategi för ämnet och dess personal. Bolognaprocessen verkar främst diskuteras på högre nivåer, men borde enligt vår uppfattning planeras även på ämnesnivå. Vårt intryck är att utbildningen i Halmstad bör konsolideras på kandidatnivån. Om ämnet skall utvecklas mot en framtida master-nivå behövs en rejäl resursförstärkning på lärarsidan.

I arbetstidsavtalet ingår 16,7 procent forskning. Det kan sparas och tas ut som en hel forskningstermin, vilket är positivt. Det verkar även fungera i praktiken – docenten forskar till exempel innevarande termin på halvtid, efter att ha sparat sin forskningsandel ett tag. De interna forskningsråden på högskolan lyser ut medel till större forskningsmiljöer, individuella forskningsprojekt samt till enskilda lärare som vill meritera sig för att bli lektor eller professor.

Vårt intryck är att det finns en embryonal forskningsmiljö på plats. Nyligen har ett bildningshistoriskt seminarium startat, vilket förstärker intrycket att det finns en vilja att bygga upp en vetenskaplig miljö. Seminariet förefaller välbesökt och mycket uppskattat, även av studenterna. De vetenskapliga kontakterna är annars mycket lundadominerade, med få andra nationella, eller än färre, internationella kontakter. Studenterna upplevde inte heller att internationella utbyten uppmuntrades.

Sektionen för humaniora sitter samlokaliserad i nya och fräscha lokaler. Allting ger ett ljust och luftigt intryck och varken personal eller studenter ansåg att det fanns något att klaga på. Även biblioteket synes, för sin storlek, välförsett. På högre, uppsatsskrivande, nivåer uppmuntras studenterna att resa till Lund och Göteborg för arkiv- och biblioteksbesök. Studenterna har tillgång till dator på högskolan dygnet runt.

Grundutbildningen

Ämnets lokala profil, som avspeglar sig i namnbytet, vetter mot de breda lagrens idéhistoria och mentalitetshistoria. Det visar sig dock inte på A-nivån som är avsiktligt upplagd på samma sätt som vid de flesta andra institutioner i landet, vilket beror på att man velat underlätta mobilitet efter A-kursen. Studenterna får i stor utsträckning läsa de stora tänkarna i original, redan på A-kursen. A-kursen tenteras genom salskrivningar. Studenterna tyckte vid platsbesöket att den kronologiska uppläggnings av A-kursen var bra, närmast självklar, inte minst för att studenterna har med sig så olika förkunskaper. Kursen ger en god överblick inför de fortsatta studierna.

Från och med B-nivån är antalet studenter så litet att undervisningen sker i små grupper.Handledning kan fås i den utsträckning man behöver. Uppsatsämnen väljs helt fritt, efter handledares godkännande. En mycket positiv sak är de studiedagböcker studenterna obligatoriskt skriver. I dem antecknas och diskuteras litteraturen och undervisningen löpande. De lämnas sedan in till lärare som kommenterar. Mindre bra är att handledare av C- och D-uppsatser är samma person som examinator. Även om miljön är liten är det inte acceptabelt att uppsatser både handleds och examineras av samma person.

Vi uppfattade inte att studenterna hade några djupare kunskaper om ämnets historia och framväxt, och ingen särskild undervisning ges heller om detta. De hade därför inte några direkta synpunkter på den profil Halmstad står för, mer än att det är ”mer inriktat mot samhället” än på andra ställen. Teori- och metodundervisningen sker enligt principen smörgåsbord. Man plockar det man vill och det är inte så styrt, vilket studenterna uppskattade. Studenterna tränas också i att använda olika typer av källmaterial.

Det finns inte någon idé- och bildningshistorisk studentförening, och överhuvudtaget verkar intresset för studentinflytande svalt, om man bortser från studenterna som läser kultur- och kommunikationsprogrammet. Detta är att beklaga, men knappast överraskande med tanke på hur studentengagemanget brukar vara när det gäller fristående kurser.

Studenternas framtidsplaner handlade antingen om forskarutbildning eller om arbete i kultursektorn. I kultur- och kommunikationsprogrammet, där idé- och bildningshistoria kan vara huvudämne, ingår en praktikperiod, vilket underlättar den framtida etableringen på arbetsmarknaden. Studenterna föreföll trötta på vad-bli-du?-frågan. Den ansågs till och med onödig: ”Det är vägen som är målet!”, som studenterna uttryckte det. Flera av studenterna avsåg att söka forskarutbildningen, i första hand i Lund. I ett par fall har Lunds universitet antagit doktorander som har sin försörjning från Högskolan i Halmstad. Detta samarbete tycker vi är positivt. Det är bra och viktigt att forskarutbildning framstår som ett lockande och realistiskt karriäralternativ för studenterna, trots att det inte finns vid den egna högskolan.

Slutsatser och rekommendationer

Vi har fått ett positivt intryck av idé- och bildningshistoria i Halmstad. Men vi är också bekymrade över den sårbara miljön och bristen på långsiktig planering vad beträffar personalförsörjningen. Vi rekommenderar följande:

- Förstärk lärarresursen med en tillsvidareanställd lektor samt, helst, en biträdande lektor.
- Utveckla det nationella samarbetet med andra miljöer än Lund, för att få in fler perspektiv.
- Stärk det internationella samarbetet, till exempel genom en gästprofessur.
- Tillse att handledare och examinator inte är samma person på C- och D-nivåerna.
- Fullfölj det planerade samarbetet med gymnasierna i regionen, för att underlätta rekrytering av studenter.
- Utveckla samarbetet med andra delar av högskolan, till exempel lärarprogrammet och ingenjörsutbildningarna.
- Ge mer undervisning om ämnets identitet och traditioner.
- Konsolidera A–C-nivåerna snarare än att sträva mot högre utbildningsnivåer.

Karlstads universitet

Antal lärare år 2003: 3

Professorer: 0

Docenter: 0

Övriga disputerade lärare: 2

Könsfördelning lärare: 3 m

Helårsstudenter på A-nivå år 2003: 76

Helårsstudenter på B-nivå år 2003: 12

Helårsstudenter på C-nivå år 2003: 2

Antalet studenter som examinerats på C-nivå år 2003: 2

Ramarna

Idéhistoria finns vid avdelningen för konst- och idéhistoria som tillhör institutionen för kultur och kommunikation. Övriga ämnen vid avdelningen är konst- och bildvetenskap, drama, dans och filmvetenskap. Undervisning i idéhistoria som självständigt ämne har bedrivits vid universitetet sedan 1996 (då det bröts ur historia). Man har haft möjlighet att utfärda kandidatexamen i ämnet sedan 2003, och D-kurs (som dock inte leder till magisterexamen) gavs för första gången vårterminen 2004.

Ämnet har två huvudinriktningar, dels mot vetenskaps- och kulturfrågor i vid mening, dels mot demokratins värdegrund och människosyn och hoten mot demokratin i form av bland annat rasism. Den senare inriktningen är knuten till den forskning som en av lektorerna bedriver.

Antalet lärare inom ämnet är slående litet. Fram till våren 2004 har det bara funnits två fast anställda lärare: en lektor och en adjunkt. Nu har ytterligare en lektor anställts på 50 procent, vilket är ett mycket välkommet tillskott. Ungefär vid samma tidpunkt övergick adjunkten till att arbeta 30 procent som studierektor. Alla lärarna är män. Mansdominansen kvarstår därmed.

Vi anser att dessa lärare är kompetenta, imponerande ambitiösa och att de tar väl hand om studenterna. De är fulla av idéer och initiativ och har dessutom förmåga att genomföra dessa. De har dock en orimlig arbetsbörda och utför mycket oavlönat övertidsarbete. Dessutom blir tiden till kompetensutveckling, framför allt för adjunktens del, försumbar. Detta bör man ändra på då det i längden kan inverka menligt på undervisningens forskningsanknytning. Vi tycker också att man borde utnyttja de pengar som universitetet erbjuder för att anlita gästprofessorer och gästlärare, för att ytterligare vitalisera ämnet och erbjuda studenterna fler perspektiv.

Vårt intryck är att lärarnas entusiasm för ämnet inte matchas av någon motsvarande vision för ämnets framtid i Karlstad hos ledningen. Fakultets- och

institutionsledningen redovisade ingen strategi för ämnets vidare utveckling mot magisterexamen och högre. Söksiffrorna indikerar att det finns underlag för en betydande utbyggnad av ämnesutbildningen, under förutsättning att fler lärare anställs. Vi tycker att idéhistoria har bevisat sin livskraft genom att bäras av så få lärare och ändå erbjuda utbildning av god kvalitet. Ämnet förtjänar därför att prioriteras högre av Karlstads universitet genom att förstärkas med ytterligare lärarresurser.

Förutom att den låga bemanningen är ett problem innebär det också att den kritiska och kreativa vetenskapliga miljön blir liten. Till viss del försöker man kompensera det genom flervetenskapliga seminarier tillsammans med andra ämnen på avdelningen, vilket säkert kan vara berikande men ingalunda problemfritt som vi uppfattade det. Flervetenskapliga forskningsprojekt – till exempel projektet om minnesgestaltning – är också ett sätt att skapa större miljöer. Bedömargruppen uppfattar detta som en lösning som kan fungera åtminstone på kort sikt, men det är något helt annat än att bygga upp den idéhistoriska kärnaktiviteten. Vi efterlyser därför en tydligare målsättning när det gäller ämnet idéhistoria.

Den långsamma utvecklingen och expansionen av verksamheten inom ämnet tyder på sätt och vis på ett kvalitetstänkande. Hittills har lärarna koncentrerat sig på att bygga upp utbildningen i ämnet på en bred bas genom att medverka i många program till exempel kulturvetarprogrammet, lärarutbildningen och ingenjörsutbildningen. Idéhistoria har också ansvaret för collegeåret på universitetet. Tack vare dessa åtaganden har ämnet en god ekonomi.

Söktrycket på A-kursen är högt (75–125 studenter till 25 platser). Att inte anta alla sökande tycks vara en strategi för att bibehålla kvaliteten i undervisningen. Genom ett urval får man de bästa studenterna till utbildningen. Det begränsade studentantalet innebär också att man kan behålla den pedagogiska uppläggningsen.

Enligt en enkätundersökning som institutionen genomfört har 75 procent av studenterna valt att läsa idéhistoria för sin personliga utvecklings skull. De studenter vi träffade vid platsbesöket såg dock inte ämnet enbart som ett bildningsämne utan kunde tänka sig att läsa vidare på högre nivåer (även om det innebär flytt till annan ort). Det anser vi är ett gott betyg åt utbildningen.

För att förstärka den idéhistoriska identiteten borde man mer aktivt och systematiskt samverka med idéhistoria vid andra lärosäten. De kontakter som finns är sporadiska. Detta kan ses som en följd av att all tid och kraft gått åt till att bygga upp ämnet lokalt. Internationella kontakter finns bland annat genom forskningssamarbete med Polen och frivilliga studieresor till Bolivia, Peru och Tjeckien, som betalas av studenterna själva. I fråga om student- och lärarutbyte och kurslitteratur är dock graden av internationalisering låg. Bolognaprocessen diskuteras men inga konkreta åtgärder har ännu vidtagits. Lärarna har engagerat sig i öppna och utåtriktade föreläsning- och diskussionsserier.

Idéhistoria har tillgång till nya fina lokaler och ett stort välutrustat bibliotek med god service. Biblioteket erbjuder en allmän introduktion vid varje terminsstart för intresserade. Tillgången till administrativt stöd, läsplatser och datorer är enligt uppgift tillfredsställande, men man använder sig endast i mycket begränsad omfattning av IT-lösningar i undervisningen.

Grundutbildningen

Utöver de fyra 20-poängskurserna (A–D-nivåerna) ger ämnet kurser i fotografins filosofi, teknikens idéhistoria, våldets idéhistoria och rasismens idéhistoria. Grundkursen innehåller tre kronologiskt upplagda delkurser om sammanlagt 14 poäng samt en tematiskt upplagd delkurs om 6 poäng. Studenterna får en bra introduktion till ämnets historia och identitet, och de får veta vad som förväntas av dem. De får också en orientering om vilken idéhistorisk utbildning som finns vid andra lärosäten i Sverige. Genusperspektiv tas i viss mån upp i undervisningen, men vårt intryck är att det kan göras tydligare. Genus- och mångfaldsfrågor behandlas nu bland annat i kursen rasismens idéhistoria som präglas av ”vi-och-den-andre”-problematiken, och på A-kursen där synen på kvinnan och kvinnans tankar genom historien är ett tema.

De studenter som läst andra ämnen på universitetet uppfattar att kraven inom utbildningen är höga. Det är också vårt intryck att ambitionsnivån är hög, både när det gäller pedagogik och innehåll. Stor vikt läggs vid tolkning och förståelse av texter och vid såväl muntlig som skriftlig framställning.

Examinationsformerna är varierande och innefattar exempelvis salstentamina, examinerande seminarier och rollspel. I samband med uppsatsen på B-nivån sker handledningssamtal regelbundet och milstolpar i skrivandet är reglerade på schemat. På C- och D-nivåerna arbetar studenterna däremot friare med uppsatsen, vilket ofta leder till att arbetet drar ut på tiden. Av de 18 studenter som påbörjat arbetet med sin C-uppsats sedan höstterminen 2001 har endast 5 slutfört arbetet. Valet av uppsatsämne är fritt men har ändå i hög grad styrts av lärarnas kompetensområden. Det finns föredömligt tydliga kriterier för hur betygssättningen sker. Ett problem har dock varit att handledare och examinator i flera fall varit samma person, något som nu, i och med det nya lektoratet, inte längre behöver ske. Med fler lärare ökar ju också kompetensen att handleda uppsatser inom fler områden.

Studenterna har stora möjligheter till informellt inflytande över sin utbildning men även formellt genom ämnesråd och kursvärderingar. Studenternas möjlighet till inflytande genom representation i institutionsnämnden utnyttjas däremot inte till fullo. Skriftliga kursvärderingar görs i slutet av kursen och sammanställs av lärarna. Det genomförs också muntliga kursvärderingar i grupp. Alla de studenter vi träffade hade för övrigt läst självvärderingsrapporten i något skede av framtagningsprocessen.

Ämnet har på ett utmärkt sätt följt upp vart deras tidigare studenter tagit vägen. De är aktiva inom vitt skilda områden, och de flesta anser att de på

ett eller annat sätt haft nytta av sina idéhistoriska studier. Vi tycker att denna information borde tillvaratas bättre för att utveckla utbildningen och för att användas i marknadsföringen gentemot potentiella studenter och framför allt till framtida arbetsgivare. Det skulle synliggöra användbarheten av studier i ämnet.

Slutsatser och rekommendationer

Bedömargruppen fick ett positivt intryck av idéhistoria i Karlstad: entusiastiska studenter och ambitiösa lärare genomför en beundransvärd insats i en liten miljö. Vi rekommenderar följande:

- Utveckla långsiktiga mål och strategier för ämnet, tillsammans med fakultets- och universitetsledning.
- Omvandla det nyinrättade halvtidslektoratet till en heltidstjänst.
- Anlita gästprofessorer och gästlärare, företrädesvis kvinnor, för att ge studenterna fler perspektiv.
- Ge alla lärare möjlighet till forskning och kompetensutveckling inom tjänsten.
- Öka den nationella samverkan inom ämnet och med andra närliggande ämnen.
- Utveckla de internationella kontakterna med utökat student- och lärarutbyte och inför mer utländsk kurslitteratur.
- Förstärk och integrera genusperspektivet i utbildningen.
- Använd uppföljningarna av studenter för att utveckla och synliggöra ämnet.
- Prioritera att konsolidera utbildningen på C-nivån, snarare än att sträva mot högre nivåer.

Kungl. Tekniska högskolan

Antalet lärare vt 2004: 9

Professorer: 2

Docenter: 1

Övriga disputerade lärare: 6

Könsfördelning lärare: 7 m, 2 kv

Aktiva doktorander år 2003: 12

Antagna doktorander 2003: 3

Könsfördelning doktorander: 5 m, 7 kv

Antal disputationer 1999–2003: 6

Ramarna

Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria tillhör sedan år 2000 institutionen för industriell ekonomi och organisation, där bland annat arbetsvetenskap och människa-maskinsystem ingår. Vid avdelningen bedrivs forskning i teknikhistoria och industriminnesforskning. Personalen sitter i nyrenoverade lokaler med god tillgång till bibliotek och arkiv på nära håll. Alla anställda, även doktoranderna, har eget arbetsrum och dator.

På institutionen har man prefektstyrelse och alltså ingen institutionsstyrelse. Som rådgivande organ finns dels ett professorskollegium där avdelningen representeras av sin föreståndare, dels en ledningsgrupp ("chefens medhjälpare") där avdelningen inte är representerad. Avdelningens delaktighet och inflytande i institutionens verksamhet är alltså mycket begränsad, vilket vi ser som ett problem. Även om avdelningen har stöd från fakultetsledningen, får vi inte intryck av att den har integrerats väl vid institutionen. I högtidliga sammanhang talar ledningen på Kungl. Tekniska högskolan, KTH, gärna om vikten av humaniora. Om inställningen till just teknikhistoria kunde vi tyvärr inte informera oss direkt, då prorektorn lyste med sin frånvaro vid vårt besök.

Från 1/1 2005 omorganiseras KTH, och avdelningen kommer att tillhöra institutionen för arkitektur och samhällsbyggnad. Enligt vår bedömning är den förändringen nödvändig, och kan innebära bättre möjligheter för avdelningen att hävda sig.

Ett par gånger per termin har man avdelningsmöten där två doktorander är med som representanter. En gång i veckan har avdelningen ett informationsmöte vid kaffebordet. Doktoranderna har också ett doktorandråd som enligt uppgift fungerar väl. Det finns dock ingen doktorandrepresentation i institutionens ledningsgrupp eller motsvarande, vilket gör det svårt för doktoranderna att driva frågor som rör forskarutbildningens villkor på institutionsnivå.

Avdelningen har ett omfattande kontaktnät, både nationellt och internationellt. Enligt vår mening kunde dock samarbetet med fördel utvecklas även på närmare håll, eftersom gruppen med humanister och samhällsvetare på KTH är liten och tämligen isolerad. Doktoranderna önskade att de hade mer tid att odla kontakter med andra institutioner och universitet. Som humanistiskt ämne på en teknisk högskola skapar de främst sin ämnesidentitet genom internationella kontakter och genom konferenser med gelikar.

Med undantag av professorn i teknikhistoria är såväl handledare som forskarstuderande uteslutande finansierade genom externa medel. Hittills har personalen haft framgång med att få externa medel, men det saknas en stabil ekonomisk bas för verksamheten vilket skulle kunna erhållas genom mer undervisning på grundutbildningen. På KTH förs dock en hård intern kamp om helårsstudenter och här förefaller teknik- och vetenskapshistoria ha dragit det kortaste strået.

Institutionen har totalt sett mycket undervisning men på avdelningen anser de sig aktivt motarbetade och utdefinierade för att komma ifråga om undervisning. Institutionsledningen menar däremot att det beror på att avdelningens profil inte passar in och att det finns en ovilja att anpassa sig till den sorts kurser som efterfrågas. Avdelningen har tidigare under sex år framgångsrikt drivit kursen ingenjörsarbete: teknik och humaniora. Kursansvaret har nu dock flyttats till en annan avdelning, medan teknikhistorikerna sköter undervisningen. Därmed har det som kunde vara en långsiktig ekonomisk bas för avdelningen försvunnit.

Genom kursen *Swedish Society Culture and Industry in Historical Perspective*, som är en introduktion för utbytesstudenter, har avdelningen hittat en nisch som verkar fylla ett uppdämt behov. Förutom kursen medier mellan teknik och kultur, som är obligatorisk för studenter på medieteknikprogrammet, ger avdelningen i övrigt endast valfria kurser i vetenskapshistoria, teknikhistoria och miljöhistoria på civilingenjörsutbildningarna, kurser som dock inte väljs av så många studenter. Minsta kursmodulen är på 4 poäng, vilket de flesta studenter tycker är för stor andel poäng att lägga på ett teknikkomplementärt ämne.

Att studenterna inte anser att den typen av kurser är värda mer tid är beklagansvärt i sig. Vi menar dock att medverkan på grundutbildningen inte enbart handlar om vad som efterfrågas av studenterna utan också om ledningens prioriteringar. Här finns enligt vår bedömning en av de bästa teknikhistoriska forskningsmiljöerna i norra Europa, vilket borde utnyttjas på ett mycket bättre sätt än det nu görs. För ämnets stabilitet, och även för att signalera vikten av humanistiska inslag i tekniska utbildningar, vore det önskvärt att åtminstone ett lektorat eller annan tillsvidareanställning inrättades. De inkomster som avdelningen ändå har från grundutbildningen borde kunna räcka till det.

Forskarutbildningen

Det finns två ingångar till forskarutbildningen i teknikhistoria – antingen genom en civilingenjörsutbildning eller genom en grundutbildning i humaniora eller samhällsvetenskap, med till exempel idéhistoria, historia eller statskunskap som huvudämne. Det finns ingen grundutbildning med teknikhistoria som huvudämne som skulle kunna fungera som rekryteringsbas inom KTH. Då ämnet i sig är brett ses doktorandernas olika bakgrund som en tillgång, både av handledarna och av doktoranderna själva. Många av handledarna är själva omskolade teknologer och de menar att teknikerna genomgår en transformering mot humaniora, medan humanisterna inte i samma utsträckning närmar sig det tekniska området.

Forskarutbildningen startade 1991. Sammanlagt har 27 personer varit inskrivna som forskarstuderande: 10 har avlagt doktorsexamen och 5 har av olika anledningar inte fullföljt utbildningen. Genomströmningen kunde således vara bättre. Avdelningen har i nuläget 12 doktorander: 5 män och 7 kvinnor. Bara i ett fåtal fall har doktorandtjänster lysts ut offentligt. Flertalet doktorander har istället rekryterats genom kontakter, genom att de gjort ett examensarbete vid avdelningen eller genom att de sökt utlyst provanställning inom ett projekt. På grund av beroendet av externa medel måste en person i princip redan vara påtänkt som doktorand vid ansökan om anslag. På KTH är det numera ett krav att alla forskarstuderande skall avlägga licentiatexamen, även då målet är doktorsexamen. Ett sådant etappmål i forskarutbildningen kan vara bra, men det finns också en risk att detta leder till längre studietider och ökad stress för doktoranderna.

De olika finansieringsformerna för doktoranderna ger dem olika förutsättningar, till exempel när det gäller tilldelningen av medel till litteratur och resor. Ett problem är att externa finansiärer ger anslag för max tre år i taget, vilket ger en betydande otrygghet för de studerande. Ingen har visserligen behövt avbryta forskarstudierna på grund av uteblivna anslag, men det är oacceptabelt att doktoranderna inte har hela sin utbildningstid finansierad vid antagning. Vi anser att forskarutbildningen är i behov av en stabilare och mer förutsägbar ekonomisk bas. Med tanke på att avdelningens forskning håller en imponerande kvalitet vore fakultetsanslag ett välförtjänt tillskott.

Tidigare var antagningsförfarandet inte formaliserat, utan avgjordes av ämnesföreträdaren, vanligen efter samråd med övriga disputerade forskare vid avdelningen. Nyligen har en antagningsnämnd inrättats, bestående av ämnesföreträdaren, den forskarutbildningsansvarige och den tilltänkte handledaren. Doktoranderna tyckte själva att det vore bra med ett mer formellt ansökningsförfarande, i så måtto att det vore en säkerhet att veta att man prövats i konkurrens med andra och befunnits vara tillräckligt kompetent, speciellt om konfliktsituationer uppstår med handledare eller projektledare. Vi instämmer i detta. Med en tydligare struktur och beslutsgång bland annat i fråga om anställningar kan man undvika att godtyckliga beslut fattas, vilket är viktigt för de forskarstuderandes rättssäkerhet. Enligt uppgift förekommer

fall av arbetsrelaterade långtidssjukskrivningar till följd av bland annat oklara direktiv som, ofta i kombination med osäkra ekonomiska förhållanden, skapar en stressituation.

När man börjar som forskarstuderande på avdelningen får man en fadder som ger en introduktion till rutiner och som hjälper den nyantagna doktoranden tillrätta med praktiska ting. Detta är en enkel och bra åtgärd, enligt vår mening.

Kursdelen är på 50 poäng varav 20 poäng är obligatoriska i form av två 10-poängskurser i allmän teknikhistoria samt teori och metod. Att kursdelen är relativt omfattande förklaras av att doktoranderna har så olika bakgrunder och att de behöver skapa gemensamma referensramar. De som är med i det forskarskoleliknande och mångvetenskapliga projektet VTI (vetenskaplig forskning, teknisk förändring, industriell förnyelse) har ytterligare 20 poäng obligatoriska kurser (inom de 50). Alla undervisande doktorander skall uppmuntras att gå universitetspedagogiska kurser vilka man också får tillgodoräkna sig poäng för. Det förekommer också att man går kurser vid andra universitet.

Å ena sidan gör ämnets tvärvetenskapliga karaktär att det enligt doktoranderna finns få "tabun" när det gäller ämnes- och metodval. Å andra sidan medför det faktum att avhandlingsarbetet bedrivs inom externfinansierade projekt att ämnesvalet i några fall har blivit toppstyrt på en rätt detaljerad nivå, något som enligt handledarna är lättare att acceptera för dem som har teknisk utbildningsbakgrund.

Kvaliteten på avhandlingarna bedömer vi som mycket hög. På avdelningen finns en tradition av att trycka tjocka, rikligt illustrerade monografier (som säkert är dyra att framställa). Frågan är dock om det inte är en hämsko då man nu har att anpassa sig till forskarutbildningsreformens krav på snabbare genomströmning. Ett alternativ, som vi ser det, är att publicera en enklare kompendievariant av avhandlingen och att först efter disputationen bearbeta den och trycka den på förlag. Doktoranderna tycker att det är svårt att få klarhet i kraven på avhandlingens förväntade omfattning efter reformen, även om det finns centrala riktlinjer på KTH att den skall uppgå till ca 160 sidor.

Alla doktoranderna har någon form av institutionstjänstgöring. Tidigare tilldelades man schablonmässigt 20 procent, oavsett hur mycket man i praktiken gjorde, och därmed förlängdes forskarutbildningstiden till fem år. Nu har avdelningen stramat upp institutionstjänstgöringen med tariffer och doktoranderna får förhandla med studierektorn om hur mycket tid man vill ha. Enligt självvärderingen råder det dock oenighet om hur undervisning och administrativa uppgifter skall värderas i tid och pengar. Doktoranderna upplever det som lite slumpartat hur fördelningen av undervisningstimmar och annan institutionstjänstgöring sker och önskar sig ett mer genomtänkt system för det. Överhuvudtaget verkar det finnas många informella och otydliga strukturer ifråga om riktlinjer för forskarutbildningen som leder till irritation och osäkerhet.

Avdelningen har goda internationella kontakter. Flera av doktoranderna har periodvis forskat vid utländska universitet, läst kurser utomlands eller deltagit i internationella konferenser. Detta uppmuntras av handledarna. Det är inga problem att tillgodoräkna sig kurser inom forskarutbildningen som man läst utomlands. Avhandlingarna skrivs dock som regel på svenska och i huvudsak om svenska ämnen, något som är förvånande med tanke på avdelningens internationella orientering.

Vi fick intryck av en livaktig seminarieverksamhet där alla, både seniora forskare och doktorander, deltar. Doktorander med mer ”udda” ämnes- eller teorival upplever dock att de behöver ventilera sina resultat i andra fora för att få fördjupade diskussioner, på grund av kollegornas disparata bakgrund.

Den höga graden av externfinansiering försvårar givetvis en långsiktigt stabil tillgång till handledare inom forskarutbildningen. Förutom en biträdande handledare tilldelas varje doktorand även en s.k. tutor som är tänkt att fungera som ett stöd utöver handledaren när det gäller att lära sig forskarhantverket. Detta är en god tanke som dock i praktiken verkar utnyttjas i liten omfattning.

Handledarna möts i ett handledarkollegium en dag per termin och diskuterar samtliga doktoranders individuella studieplaner; enligt uppgift hinner de dock inte med att diskutera övergripande frågor som gäller forskarutbildningen. Vi föreslår att man utnyttjar detta forum även till sådana diskussioner och träffas vid fler tillfällen. Doktoranderna skriver också en mer personligt färgad verksamhetsberättelse varje år som diskuteras med avdelningens studierektor (som också är tillfälligt anställd).

Det finns enligt handledarna inga tydliga karriärvägar inom akademien efter disputationen. Doktoranderna är väl medvetna om att det är begränsade utsikter att kunna fortsätta på avdelningen då det redan nu finns många forskare på mellannivå utan fast anställning. En uppföljning av dem som har disputerat vid avdelningen visar att sex arbetar inom högskolevärlden, och har lyckats få externa medel. De övriga tre har fått relevanta arbeten utanför akademien. Redan under forskarutbildningen får doktoranderna erfarenhet av att skriva ansökningar om externa forskningsmedel, vilket ger en bra förberedelse för livet efter disputationen.

Bland handledarna finns det en i våra ögon obefogad pessimism då det gäller att konkurrera vid tjänstetillsättningar inom närliggande ämnen som idéhistoria, historia och ekonomisk historia. Vi anser det värt att pröva och att då hänvisa till den reella kompetens man har snarare än ämnesbenämningen.

Slutsatser och rekommendationer

Vi har intryck av en stark forskningsmiljö med jämförelsevis hög grad av internationalisering. Avdelningen är dock extremt beroende av externa medel vilket ger en negativ stress. Vi tror också att omorganiseringen (från 1/1 2005) kan innebära en positiv förändring för avdelningen. Vi rekommenderar följande:

- Inrätta minst ett lektorat på avdelningen på basis av intäkter från undervisning.
- Arbeta för att få fler grundutbildningsstudenter att läsa teknikhistoria, till exempel genom en magisterkurs.
- Skapa tydligare och mer formella strukturer ifråga om riktlinjer för forskarutbildningen.
- Inrätta och utlys högskolefinansierade doktorandtjänster.
- Stärk och utveckla det intressanta tutor-systemet.
- Öka samarbetet med andra humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningsmiljöer.

Lunds universitet

Antal lärare år 2003: 10

Professorer: 2

Docenter: 2

Övriga disputerade lärare: 6

Könsfördelning, lärare: 7 m, 3 kv

Aktiva doktorander år 2003: 16

Antagna doktorander år 2003: 5

Könsfördelning, doktorander:

10 m, 6 kv

Antal disputationer 1999–2003: 12

Helårsstudenter på A-nivå år 2003: 93

Helårsstudenter på B-nivå år 2003: 16

Helårsstudenter på C-nivå år 2003: 4

Helårsstudenter på D-nivå år 2003: 3

Antal studenter som examinerats på C-nivå år 2003: 5

Antal studenter som examinerats på D-nivå år 2003: 3

Ramarna

Vid Lunds universitet tillhör ämnet idé- och lärdoms historia sedan år 1997 institutionen för kulturvetenskaper, som ett (det största) av fyra ämnen. Samarbetet inom institutionen verkar fungera tillfredsställande, även om det mest rör sig om en administrativ sammanslagning.

På grundutbildningsnivån står ämnet på två ben: filosofihistoria och naturvetenskapernas historia. Lärarnas forskningsintressen är dock vida, både till ämnen och till tidsperiod. Även avhandlingsämnena representerar ett brett spektrum.

Lärarkompetensen är mycket hög: två professorer och totalt ett tiotal disputerade lärare. Institutionsledningen har valt att förordna ett antal lärare på deltid, per termin eller läsår, vilket uppges ge bättre möjligheter för lärarna att kombinera undervisning med forskning eller projektansökningar. Det är positivt att lärarna erbjuds förordnanden istället för lösa timmar men vi vill också peka på ett antal mindre positiva följder av detta förfarande. Att enbart utlysa 25- eller 50-procentiga anställningar försvårar för det första nyrekrytering utifrån, vilket enligt vår mening borde uppmuntras. För det andra hamnar de visstidsförordnade lärarna i en beroendeställning till institutionens ledning. Detta system kan också komma att innebära att ämnets företrädare inom kort får ta ställning till in- eller utlasningar av lärare. Slutligen verkar denna anställningspolicy leda till att det är nästintill omöjligt för doktoran-

derna att få undervisningserfarenhet, eftersom de disputerade får alla undervisningstimmar.

Lunds universitet har i skrivande stund stora ekonomiska problem. Samtliga enheter förväntas bidra solidariskt till att förbättra situationen genom nedskärningar av olika slag. Detta kommer troligen att innebära nedskärningar även för ämnet idé- och lärdomshistoria, trots att institutionen enligt uppgift har den bästa ekonomin inom området humaniora och teologi.

Den ekonomiska verkligheten sätter förstås gränser för vad som kan göras och hur långsiktig planeringen förmår vara. Men utifrån de givna förutsättningarna borde ändå något kunna sägas om framtiden, vilket vi dock inte hörde så mycket om vid platsbesöket. Både i självvärderingen och vid platsbesöket intar ämnesföreträdarna en avvaktande hållning, där alla eventuella förändringar förväntas komma utifrån/uppifrån, till exempel vad beträffar forskarutbildningens struktur och den framtida arbetsmarknaden för idéhistoriker.

En del initiativ till den framtida utvecklingen av grund- och forskarutbildningen har dock tagits. Avdelningen har haft ett internat där bland annat Bolognaprocessen diskuterades. Institutionen planerar också en gemensam ämnesövergripande magisterkurs, troligtvis på engelska, vilket låter intressant. Samverkan med ämnen utanför institutionen sker i viss utsträckning, till exempel med historia och filosofi, om än inte formaliserat. Idé- och lärdomshistorikerna har enligt egen uppgift "fri" till historikerna med jämna mellanrum, men utan konkreta resultat.

Det finns ett relativt stort utbyte med utländska universitet. Det s.k. Öresundsuniversitetet är ett organiserat samarbete mellan Köpenhamns universitet, Roskilde universitetscenter, Malmö högskola och Lunds universitet. Lärare från Lund undervisar också på kurser vid högskolorna i Kalmar och Halmstad. Flera av doktoranderna har förlagt en del av utbildningen vid utländska lärosäten en period, men däremot mycket få av studenterna på grundutbildningen.

Lärarna är mycket aktiva med den tredje uppgiften, genom att skriva i dagspress, hålla föredrag och författa populärvetenskapliga artiklar och, framför allt, genom att redovisa sin forskning i allmänt tillgänglig och ofta högst njutbar form. Det tycks också som om de yngre medarbetarna för den fina traditionen vidare, och att ämnesledningen uppmuntrar till detta. Det tycker vi är utmärkt.

Institutionen sitter i en magnifik byggnad, Kulturanatomen, vars lokaler är nyrenoverade och som innehåller det mesta man kan önska sig av såväl undervisningslokaler som informella mötesplatser. Universitetsbiblioteket ligger bara några hundra meter bort och det finns dessutom ett mindre bibliotek på institutionen. Institutionens expedition förefaller vara det ställe man vänder sig till för att få information. Informationsspridningen på institutionen fick annars en hel del kritik vid platsbesöket, främst från doktorander och studenter. Ledningen försvarade sig med att "vi öser ut information, men ingen

läser den”. Uppenbarligen finns det en del att göra för att förbättra rutinerna kring information och kommunikation. Eftersom tillgången till information handlar om makt och möjlighet att planera sin framtid, är det viktigt att informationen inte kommer *ad hoc*, eller att det skall krävas en förhållandevis stor arbetsinsats för att få tillgång till den.

Grundutbildningen

A-kursen är kronologiskt upplagd, på ett tämligen traditionellt sätt. Det positiva med det, menade de studenter vi mötte, är att lärarna kan stoffet bra efter att ha hållit kursen många gånger. Redan på A-kursen läses källtexter i original. Från och med B-nivån är inte den kronologiska upplägningen lika påtaglig. Förhållningssättet till genusperspektivet var, enligt studenterna, problematiskt på A-nivå. Genus- och kvinnohistoriska aspekter tas upp i enstaka föreläsningar på de olika momenten av vissa särskilt intresserade lärare, och förefaller inte integrerade i den vanliga undervisningen. På högre nivåer tycks emellertid genusaspekter vara mer framträdande, och i teori- och metodavsnitten läses också feministiska texter.

Studenterna ansåg att innehållet i utbildningen motsvarade deras förväntningar. Några hade valt mellan filosofi och idé- och lärdoms historia där det senare ämnet föredrogs eftersom det ansågs ge en bredare bild. Flera studenter vi mötte hade naturvetenskaplig bakgrund. De var eniga om att lärarna var mycket kunniga och kompetenta. ”Här handlar det om klassiska föreläsningar av folk som kan något”, som studenterna uttryckte det. På frågan vad studenterna skulle önska sig mest av allt var svaret mer undervisning, vilket vi tolkar som ett gott betyg till lärarna.

Den kritik som framfördes gällde den, som man uppfattade det, bristande framförhållningen och dåliga informationen kring kurserna. Schema och kurslitteraturlista delades inte ut förrän vid första kurstillfället, vilket avsevärt försvårar planering och införskaffande av litteratur. När studenter framfört synpunkter på detta, har de mötts av svaret att det inte är något att göra åt ifall ”lärarna är lite lata”.

På A-nivån tenteras kurserna framför allt genom salskrivningar. Från B-nivån sker examinationen genom många löpande inlämningsuppgifter som var och en omfattar cirka en sida. Det innebär mycket skrivande, och skrivträning uppfattas som en viktig del av utbildningen. Seminarierna är obligatoriska: de som inte kan närvara får svara på en extrafråga på tentan. Det förekommer en del engelskspråkig litteratur, men huvudparten är skriven på svenska.

Kursvärderingar görs efter varje kurs; det finns en standardblankett som används. På högre utbildningsnivåer är det lätt att påverka och framföra synpunkter under kursens gång, enligt studenterna. Studenterna visade måttligt intresse av att vara med att påverka utbildningen i form av den formella representation som de har rätt till.

En i våra ögon positiv sak är det mentorssystem man har på A-kursen. Studenter på högre nivåer arvoderas för att samla mindre grupper av A-studenter till möten där studierna diskuteras. Varje grupp består av ca 15–20 personer som träffas en timme i veckan under hela terminen. Detta var mycket uppskattat av studenterna. En synpunkt som framfördes var att mentorerna skulle kunna, än mer än de i allmänhet gör idag, ta på sig en lärarroll i det sammanhanget.

En annan god praxis värd att uppmärksamma, är att uppsatserna på C- och D-nivåerna nu också innehåller en kort sammanfattning (*abstract*) på engelska. Vi vill också nämna de kurser som ges på engelska och spanska som utmärkta initiativ.

Forskarutbildningen

Lund har i självvärderingen redovisat 16 aktiva doktorander. Thamreformen beskrivs av forskarhandledarna som ett stort hot mot forskningen i ämnet. Rent konkret innebar reformen också antagningsstopp under de första efterföljande åren. Följden av den minskade antagningen har blivit ett allt mindre, högre seminarium. Förutom att återväxten stoppats upp visar doktoranderna sviktande vilja att gå på seminarierna. Eftersom doktorandtiden nu på ett tydligare sätt är utmätt, är det också svårare att övertyga doktoranderna om det nödvändiga i att delta i seminarierna, menade handledarna. Doktorandernas försörjning består av ett år med utbildningsbidrag och tre år i doktorandtjänst.

Kraven på avhandlingarna är lika höga som tidigare. De böcker som skrivs vid institutionen är förvisso av mycket hög klass, och ett flertal har blivit prisbelönta. Men de fungerar också som en ribba som lagts, och som även de nuvarande doktoranderna försöker ta sig över. Det är ännu inte någon som disputerat enligt det nya systemet, men inget tyder som sagt på att kraven blivit lägre. Det innebär att dagens doktorander hamnar under stark press. En viktig faktor härvidlag är handledningssituationen. Om det skall vara möjligt att skriva en högkvalitativ avhandling på tre år måste handledningen vara regelbunden, stödjande och även drivande. Det var inte det intryck vi fick i Lund. Tvärtom föreföll handledningen tämligen återhållen och sporadisk. Införandet av en biträdande handledare med en mer drivande roll är dock positivt, och är enligt vår mening ett steg i rätt riktning.

Vi fick också intryck av att doktoranderna lever som isolerade öar, med en betydande splittring och svag sammanhållning. Engagemanget i doktorandgemensamma frågor förefaller inte brinnande. Doktorandrådet för exempelvis en slumrande tillvaro. Informationen går ofta via handledare, eller en e-postlista som man råkat hamna på. Det samarbete som finns med andra lärosäten sker helt genom enskilda initiativ. Det klena doktorand-engagemanget anser vi är både oroväckande och en smula förvånande. Ansvaret för forskarutbild-

ningen kan inte bara ligga på handledarna, utan vilar i hög grad också på de forskarstuderande själva.

Den i Lund efterlysta och efterlängta forskarskolan för idé- och lärdoms-historiker skulle kanske innebära en lösning på problemet. En forskarskola innebär ju inte bara välkomna resurser utan förutsätter också en annan syn på vad forskarutbildning är, nämligen just en utbildning som skall genomföras på utsatt tid genom effektiv handledning och med ett gesällprov som slutprodukt snarare än ett livsverk. Vi anser att en övergripande diskussion om forskarutbildningens mål och villkor måste inledas redan nu.

Någon information om den utomakademiska arbetsmarknaden får inte doktoranderna, men de var positiva till fler färdighetstränande moment i forskarutbildningen, i den mån det kan rymmas. Kursdelen består i dagsläget av 40 poäng, varav 20 poäng är obligatoriska. Enligt doktoranderna har kursutbudet successivt minskat.

Det finns små möjligheter till administrativ eller pedagogisk meritering, vilket vi beklagar. Det finns en risk att man som doktorand så att säga målar in sig i ett hörn, om all kraft läggs på avhandlingen. Det skall relateras till de skrala postdoktorala utsikterna. Det är mycket svårt att få forskningsanslag och antalet rekryteringstjänster är försvinnande litet. Därför behövs det, enligt vår mening, möjlighet att bredda sin kompetens under forskarutbildningen.

Slutsatser och rekommendationer

Vårt intryck av idé- och lärdomshistoria i Lund är gott. Grundutbildningen förefaller mycket bra, med en hel del positiva inslag. Enligt vår uppfattning behövs däremot en översyn av processerna i forskarutbildningen. Vi rekommenderar följande, för ytterligare utveckling:

- Se över de övergripande målen med forskarutbildningen. Inkludera doktoranderna i dessa diskussioner.
- Inför tydliga rutiner för handledningen i forskarutbildningen, och klargör kravnivån för avhandlingar.
- Inrätta en koordinator eller studierektor för forskarutbildningen.
- Förbered de forskarstuderande bättre för arbetslivet, både det akademiska och det utomakademiska, till exempel genom att möjliggöra pedagogisk och administrativ meritering.
- Förbättra den interna kommunikationen genom tydliga och regelbundna informationsvägar, till exempel webbaserade lösningar, för både anställda och studenter.
- Överväg att inrätta ett lektorat istället för de deltidsförordnanden som nu tillämpas. Sträva aktivt efter att rekrytera folk utifrån.
- Se över grundutbildningens innehåll utifrån ett genusperspektiv – integrera istället för att ha det påhängt.

Stockholms universitet

Antalet lärare vt 2004: 11
Professorer: 0 (1 under tillsättning)
Docenter: 5
Övriga disputerade lärare: 2
Könsfördelning lärare: 7 m, 4 kv
Aktiva doktorander år 2003: 14
Antagna doktorander ht 2003: 0
Könsfördelning doktorander: 7 m, 7 kv
Antal disputationer 1999–2003: 7
Helårsstudenter på A-nivå år 2003: 222
Helårsstudenter på B-nivå år 2003: 42
Helårsstudenter på C-nivå år 2003: 39
Helårsstudenter på D-nivå år 2003: 10
Antalet studenter som examinerats på C-nivå år 2003: 10
Antalet studenter som examinerats på D-nivå år 2003: 2

Ramarna

Ämnet idéhistoria har funnits vid Stockholms universitet sedan 1977. Sedan 2001 är idéhistoria en egen avdelning vid institutionen för litteraturvetenskap och idéhistoria. Förhållandet till litteraturvetenskap är dock endast administrativt och inte innehållsligt. Institutionens prefekt är litteraturvetare. I institutionsstyrelsen är 5 av 15 ledamöter idéhistoriker. Dessutom finns det två förberedande institutionsnämnder – en för vardera ämnet. Det finns platser för både student- och doktorandrepresentanter i såväl styrelse som nämnd.

Vi får intryck av en i praktiken svag organisation och otydlig arbetsledning, som ger utrymme för starka informella ledare och en polarisering inom lärarkollegiet i såväl små som stora frågor. Arbetsmiljön är märkbart påverkad av interna personkonflikter och dras fortfarande med sviterna av ett fall av sexuella trakasserier. Ämnesmässiga kontroverser hör visserligen till en sund akademisk miljö men måste hållas isär från personliga konflikter.

De senaste uppsplitande åren har inverkat negativt på forskarutbildningen, medan grundutbildningen dessbättre har lyckats förbli opåverkad. Företagshälsovården har varit inkopplad för att utreda situationen, vilket ledde till ett åtgärdsprogram för att skapa tydligare regler och för att förbättra den sociala miljön. Vårt intryck är att situationen har blivit bättre, men att det fortfarande återstår mycket att göra. Det är viktigt att se framåt nu och till varje pris undvika att konflikter förs vidare till nästa generation av doktorander.

Ämnet har sedan 1 juli 2003 saknat professor; tjänsten är under tillsättning. I och med vakansen har arbetsuppgifter som ämnesföreträdare, ordförande för institutionsnämnden och ansvar för högre seminarier fördelats på tre personer, vilket ibland lett till strider om bestämmanderätt och positioner. Den som tillträder professuren har en stor uppgift framför sig i att samla avdelningen och att återupprätta en öppen, positiv och kreativ miljö. Men det krävs naturligtvis också ett kollegialt ansvarstagande för att åstadkomma en omstart. Den nya professorn kan inte skapa något sådant på egen hand.

Lärarkompetensen är hög, med sju tillsvidareanställda disputerade, varav fem docenter. Ämnets lokala profil kan sägas vara en inriktning mot 1900-talet, även om det också finns viss äldrehistorisk kompetens. Under de senaste fem åren har endast ett vikariat utlysts, däremot har fyra inlasningar skett av befintlig personal som gått länge på vikariat. Fakultetsledningen menar sig vara emot inlasning, men verkar inte följa denna princip i praktiken; den senaste inlasningen skedde så sent som hösten 2004. Enligt institutions- och fakultetsledningen är det ett uttryck för bristande planering att låta folk gå på vikariat år efter år. I dagsläget saknas medel för att utlysa ett lektorat; snarare verkar det vara så att inlasningarna försatt institutionen i ekonomiskt trångmål.

De undervisande lektorerna har minimalt med reell tid till egen forskning, vilket vi anser vara en otillfredsställande situation. Enligt lärarna är pedagogiskt utvecklingsarbete något man får göra utanför ramen för tjänsten, medan institutionsledningen menar att tid för det ingår i tjänsten. Att lärarna inte verkar vara medvetna om detta, torde tyda på att ledningen inte klargjort tjänsteinnehållet tillräckligt tydligt. Det finns speciella medel att söka centralt på universitetet för pedagogiskt utvecklingsarbete.

Vid vårt besök var studenterna på grundutbildningsnivå mycket nöjda med sin utbildning och klagade inte heller över den brist på kontaktytor mellan studenter och lärare som tas upp i självvärderingen. Tvärtom kände de sig välkomna på institutionen och väl omhändertagna av sina lärare. Lektorerna måste ges en eloge för en uppenbart entusiasmerande insats.

Alla doktorander utom en har läst grundutbildningen på Stockholms universitet.Handledarna på forskarutbildningen önskar att det fanns en större mobilitet mellan de olika lärosätena på alla nivåer. En större samverkan och ett större informationsutbyte generellt mellan lärosäten är något de också efterfrågar. Vi kan inte annat än instämma i detta.

Idéhistoria ingår i kulturvetarlinjen vid Stockholms universitet, och ges för övrigt som fristående kurser. Det förekommer dock viss undervisning inom andra utbildningar genom enskilda lärares insatser. Vi föreslår att man överväger att i större utsträckning sälja kurser till andra institutioner för att få in behövliga ekonomiska resurser och för att ge doktoranderna möjlighet att undervisa.

Informationsspridningen på institutionen fungerar inte som den borde – delvis på grund av att de anställda sällan är på plats samtidigt. E-post är

den kanal för informations spridning som används mest. Scheman och övrig kursinformation läggs ut på nätet. Annars verkar det finnas en generellt avaktande hållning mot IT utom hos några entusiaster. En av dessa har byggt upp en lyckad och välkommen IT-baserad kurs. Datatekniker finns att tillgå, men enligt lärarna skulle de behöva mer stöd när det gäller IT-användning. Vi föreslår att man inför en plattformslösning för att utveckla mer nätbaserad utbildning.

Institutionen ligger i samma hus som universitetsbiblioteket och tillgången till relevanta arkiv på nära håll är mycket god. Lokalerna är annars ett stort problem. Doktorandgruppen är fysiskt splittrad på flera platser. De tre senast antagna doktoranderna delar ett rum i annexet Bellona, som gav ett mycket positivt intryck, men en del doktorander saknar egen arbetsplats på institutionen och sitter på osäkra villkor på andra institutioner, på centrum för genusstudier, på bibliotek eller i hemmet. Det finns, i institutionens bibliotek, ett rum med skrivbord och dator att tillgå gemensamt för de 14 doktoranderna. Detta rum utnyttjas mest i samband med förberedelser för undervisning. Enligt handledarna tillfrågas alltid doktoranderna om de har behov av arbetsrum, men de respekterar samtidigt om de vill sitta på annat håll.

Många av lärarna väljer att inte vistas på institutionen och är i princip bara på plats när de skall undervisa. Detta förefaller vara en tradition på institutionen. Flera av dem sitter istället på Kungliga biblioteket och har sin forskarmiljö där. Enligt institutionsledningen har man som praxis att de tillsvidareanställda lärarna skall ha tillgång till eget rum, medan korttidsanställda får dela rum eller utnyttja det gemensamma doktorandutrymmet i biblioteket.

Grundutbildningen

A-kursen, som också ges på halvfart, är traditionellt kronologiskt upplagd med föreläsningar och salstentamina och ett fåtal seminarier. Studenterna ser upplägget som självklart och menar att den orienterande karaktären är nödvändig. Vi noterar att antalet lärarledda timmar är anmärkningsvärt lågt (4,6 timmar per vecka). A-kursen har i princip sett ut på samma sätt sedan 1970-talet, både vad gäller innehåll och form; kurslitteraturen är dock uppdaterad. Både lärare och studenter är nöjda med upplägget och ser ingen anledning till att ändra på ett bra koncept. Även om det är en väl fungerande kurs tycker vi att man borde prova lite alternativa undervisningsformer och avsätta tid och pengar till att utveckla grundutbildningen. Enligt lärarna är detta något man diskuterar mycket men de anser att den stora studentgruppen begränsar möjligheterna. Antagningen är för närvarande fri och alla behöriga kommer in, ca 100 studenter per termin.

Lärarna upplever det som ett problem att antalet undervisningstimmar skurits ned av ekonomiska skäl och önskar att de kunde ge varje student mer tid. Ekonomiska och praktiska skäl ligger också bakom att salstentamina används. Man har vid något tillfälle provat hemtentamina istället, men frångått det då

det ger merarbete som inte ersätts. Vårt intryck är att ämnet lever i en besvärlig ekonomisk verklighet.

B-kursen är till betydande del uppbyggd kring källtextseminarier i mindre grupper. Det är mycket uppskattat av studenterna som också upplever att ämnets identitet blir tydlig först på B-nivån. Valet av ämne för B-uppsatsen är fritt, men det finns en lista med förslag att välja ifrån. För något år sedan provades en idé om att alla skulle skriva på samma tema (ensamhet), vilket föll väl ut och gav tillfälle att göra intressanta jämförelser. Särskilda kriterier för bedömning av uppsatser finns utarbetade, vilket vi tycker är bra.

Ämnesvalet för C- och D-uppsatserna är också fritt. Studenterna tycker att de får den handledning de behöver. Tre respektive fem lektorstimmar är avsatt handledartid. Det finns utsatta deadlines som stramar upp arbetet med uppsatsen. Trots detta är det en förhållandevis låg prestationsgrad på C- och D kurserna (30 respektive 24 procent).

Lärarna hävdar att genusperspektivet genomgående är väl integrerat men att det är ett problem att hitta lämplig litteratur. Därför säger man sig komplettera med specialföreläsningar och seminarier. Studenterna uppfattar dock inte att genusperspektivet har funnit sin självklara plats i kurserna; det representeras av enbart en engelsk kursbok, som tyvärr många väljer bort.

Studievägledaren gör sammanställningar av kursvärderingar som anslås. Enligt studenterna fungerar systemet för kursvärderingar bra och på de högre kurserna är grupperna så små att det är lätt att komma till tals direkt med lärarna. En alumniuppföljning av tidigare studenter har, föredömligt nog, gjorts. Den visade att merparten ansåg att de haft nytta av sin idéhistoriska utbildning i sitt yrkesliv. De flesta studenter väljer att läsa idéhistoria för sitt nöjes skull och för att de upplever att man utvecklas som människa. Studenterna får ingen ledning av lärarna vad man kan ha utbildningen till men framhäver själva att ämnets stora förtjänst är den överblick man får och det tvärvetenskapliga arbetssättet. Studenterna gör uppskattade studiebesök på det närliggande centrum för vetenskapshistoria vid Kungl. Vetenskapsakademien och på diverse arkiv. Viss färdighetsträning får man genom att det ställs höga språkliga krav på uppsatserna. Studenterna får ingen undervisning i presentationsteknik eller IT-användning, däremot är det möjligt att få en biblioteksintroduktion på alla kurser.

Det förekommer mycket lite kurslitteratur på engelska, vilket studenterna – men inte vi – ser som en fördel. Lärarna tycker själva att det borde vara mer kurslitteratur på engelska men vill samtidigt använda sig av de svenska antologier som finns. Studenterna uppmuntras att läsa källtexter på andra språk än svenska i samband med uppsatsskrivandet.

Möjligheten att resa utomlands på utbyte finns, men uppmuntras inte särskilt och det verkar inte vara så stort intresse för det bland studenterna. Ett utbytesavtal har nyligen upprättats med universitetet i Bergen, men i övrigt sker utbyte endast genom enskilda initiativ. Vi anser att de internationella inslagen i utbildningen borde utvidgas.

Bolognaprocessen diskuteras i förberedande nämnder och på prefektmöten, men på institutions- och ämnesnivå har man en mer avvaktande inställning.

Forskarutbildningen

Enligt självvärderingen finns det 14 aktiva doktorander, 6 av dem har egen försörjning, 4 har fakultetsmedel och 4 har externa medel. De fakultetsfinansierade doktorandtjänsterna har utlysts offentligt, men inte de externfinansierade.

Introduktionen av nya doktorander fungerar inte tillfredsställande när det gäller praktiska ting som arbetsplats med telefon, postfack och e-post. Det beror enligt handledarna på att det är så sällan någon ny antas att man inte har behövt inrätta några rutiner. Men enligt vår mening borde det enkelt kunna lösas genom att upprätta en checklista och tydliggöra vem som har ansvaret för att introducera och informera nyanställda på institutionen.

Kursdelen är på 40 poäng, högst 20 poäng av dessa får vara externa. En kurs i teori och metod är obligatorisk och därutöver skall kurserna ha en kronologisk och tematisk spridning. Poäng får tillgodoräknas för pedagogiska kurser. Vilka kurser som ges, och när de ges, är enligt doktoranderna nyckfullt och överskådligt. Det förekommer att doktoranderna läser kurser på andra universitet i Sverige, vilket vi tycker är bra. Ett mer ordnat nationellt samarbete kring forskarutbildningskurser, som föreslås i självvärderingen, tycker vi är en god idé.

Man har ett brett spektrum av avhandlingsämnen. Någon särskilt uttalad profil finns inte, utan ämnesvalet är beroende av de enskildas intressen. De färdiga avhandlingarna är på svenska, i medeltal ca 350 sidor långa och trycks i bokform på förlag. Handledarna uppmanar ofta doktoranderna att därutöver publicera artiklar. Tre forskarstuderande har avlagt licentiatexamen. Vi anser att de doktorander som hittills disputerat har hållit på alltför länge med sin forskarutbildning. Studietidens längd är i genomsnitt 23,8 terminer.

Tidigare gav det stora antalet studenter på grundutbildningen doktoranderna goda möjligheter att undervisa. Nu sköts huvuddelen av undervisningen av disputerade och det finns få undervisningstimmar att fördela till doktoranderna.

Enligt uppgift har på senare tid bara en doktorand tidvis vistats utomlands. Det finns ingen uttalad kultur eller strategi för vare sig internationella kontakter, utbyten eller konferensdeltagande, utan det bygger helt på enskilda initiativ. Vi anser att verksamheten skulle utvecklas av en högre grad av internationalisering.

Seminariets potential som ett kreativt forum förefaller inte tas tillvara. Dess ställning är otydlig, bland annat som en följd av interna meningsskiljaktigheter om ansvarsfördelning, och enligt självvärderingen är diskussionsklimatet inte det bästa. Uppslutningen är liten, både bland doktorander och bland handledare. När avhandlingsavsnitt diskuteras är dock även handledaren med

och två opponenter är utsedda, vilket vi tycker är positivt. På institutionen diskuteras om doktoranderna formellt skall befrias från seminariedeltagande under det sista året av forskarutbildningen.

Alla doktorander har en huvudhandledare på plats på institutionen och en biträdande handledare med specialistkompetens. Ett nära samarbete finns härvidlag med Södertörns högskola. Det finns ett handledarkollegium som spelar en central roll och som enligt uppgift fungerar väl. I frånvaron av en professor har de hittat ett konstruktivt arbetssätt i handledarkollegiet och en fördel är att samtliga handledare fått insyn i alla doktoranders situation, ett ansvar som tidigare låg på professorn. På sammanträdena finns även en doktorand med, här diskuteras man bland annat forskarutbildningens uppläggning. Detta är ett forum som vi tycker kunde utnyttjas ännu mer, för att skapa gemensamma strukturer för forskarutbildningen.

Enligt doktoranderna har inte alla handledarna anpassat sin handledning till forskarutbildningsreformens krav på snabbare genomströmning. Antalet timmar som är avsatt till handledning (25 klocktimmar per termin och doktorand) är enligt vår uppfattning lågt. Flera av handledarna har gått handledarutbildning och har därmed fått upp ögonen för behovet av tydliga strukturer. Det är ett exempel för fler handledare att följa efter, vilket gärna kunde framhållas även från ledningshåll.

Vid en uppföljning av de 16 personer som har disputerat i idéhistoria vid Stockholms universitet visade det sig att hälften var verksamma som universitetslektorer. I allmänhet förs inte några handledarsamtal om livet efter disputationen eller ges någon träning i att söka externa anslag.

Slutsatser och rekommendationer

Vi har intrycket av en väl fungerande grundutbildning, medan situationen på forskarutbildningen är problematisk, på grund av efterdyningarna av allvarliga konflikter på arbetsplatsen. Här behövs att alla tar ett kollektivt ansvar för att förbättra arbetsmiljön och skapa en kreativ forskningsmiljö. Vi rekommenderar följande:

- Avsätt tid och pengar till pedagogiskt utvecklingsarbete inom grundutbildningen.
- Överväg att öka serviceundervisningen, dvs. att komma in med idéhistoria i andra utbildningsprogram på universitetet.
- Förbättra arenorna för informationsutbyte.
- Se till att alla anställda – inklusive doktoranderna – har egna fasta arbetsplatser på universitetsområdet. Ge nyanställda en praktisk arbetsplatsintroduktion.
- Satsa på att få igång en livaktig seminarieverksamhet.
- Ta ett tydligare samlat grepp kring forskarutbildningen till exempel när det gäller individuella studieplaner och kurser, samt uppgradera och effektivisera handledarfunktionen.

- Öka de internationella inslagen både på grund- och forskarutbildningen.
- Sträva efter att få till stånd större forskningsprojekt som kunde bidra till att öka samarbetet och förbättra vi-känslan vid institutionen.
- Tillsätt en koordinator eller studierektor för forskarutbildningen.

Södertörns högskola

Antalet lärare år 2003: 9

Professorer: 0

Docenter: 3

Övriga disputerade lärare: 6

Könsfördelning lärare: 5 m, 4 kv

Helårsstudenter på A-nivå år 2003: 171

Helårsstudenter på B-nivå år 2003: 11,5

Helårsstudenter på C-nivå år 2003: 3,5

Helårsstudenter på D-nivå år 2003: 1,5

Antalet studenter som examinerats på C-nivå år 2003: 0

Antalet studenter som examinerats på D-nivå år 2003: 0

Ramarna

Ämnet idéhistoria har funnits på Södertörns högskola sedan högskolan startade sin verksamhet 1997. Vid årsskiftet 2003/2004 bildades institutionen för samhälle och historia där förutom idéhistoria även sociologi, arkeologi, samtids historia och temporärt även kulturgeografi ingår. Ämnets ledning har en positiv inställning till placeringen på storinstitutionen. Prefekten för storinstitutionen är för övrigt idéhistoriker. Bedömaregruppen fick intryck av att ledningen har visioner och strategier för hur grundutbildningen i ämnet kan utvecklas och att idéhistoria har en stark ställning på högskolan.

På grund av ekonomisk felplanering och stora högskolegemensamma kostnader har man gått igenom ett stort antal besparingsprogram. Med den nya organisationen är tanken att institutionerna i högre grad än tidigare skall vara ekonomiskt och administrativt självbärande, vilket förväntas leda till ett mer effektivt utnyttjande av medlen. Det administrativa stödet har inte fungerat tillfredsställande hittills. Lärarna ägnar mycket tid åt administration, som kopiering och interndebitering, och klagar över mycket trassel och dubbeljobb, vilket naturligtvis är en källa till irritation. I och med den nya organisationen är det dock meningen att de skall få tillgång till en ämnesanknuten administratör som kan avlasta dem.

Undervisningen sker i huvudsak på högskolans centrala campus i Flemingsberg. Men idéhistoria med estetisk inriktning ges på Campus Telge i Södertälje och dessa studenter upplevde en del organisatoriska svårigheter vilka förhoppningsvis kommer att få sin lösning i och med att utbildningen flyttas till Flemingsberg hösten 2004.

Idéhistoria är ett efterfrågat ämne som läses av många studenter på andra utbildningar. Ämnet kan sägas fungera som ett sammanhållande kitt över

ämnesgränserna, vilket ligger i linje med högskolans satsning på mångvetenskap och medborgerlig bildning. Vi anser att man på ett föredömligt sätt fört in idéhistoria bland andra ämnen men hyser samtidigt en farhåga att ämnets identitet försvagas om man splittrar sig på alltför många håll. En nackdel med att vara utlämnad åt andra ämnens och programs planering är att det ger en ryckighet i den egna planeringen och dessutom skapar mycket administrativt merarbete för lärarna.

Ämnets lokala profil är senare hälften av 1900-talets idéhistoria, estetisk inriktning och mångkulturella perspektiv. Det senare perspektivet får dock inte något direkt genomslag i baskursutbudet, men tillgodoses genom fristående temakurser, som till exempel asiatiska tanketraditioner 20 poäng. Genom lärarnas engagemang i kurser som: introduktion till akademiska studier och akademiskt basår, har man bidragit till att rekrytera studenter till högskolan från andra sociala och etniska grupper än de som traditionellt söker sig till högre studier, vilket är ett av högskolans övergripande mål. Detta märks dock inte i studentsammansättningen på de idéhistoriska kurserna.

Lärarkompetensen är hög. Samtliga nio lärare är disputerade (varav tre docenter), de flesta i idéhistoria men även i ekonomisk historia och i teoretisk filosofi. Lektoraten är rena undervisningstjänster där ingen tid till forskning eller kompetensutveckling ingår, om man inte får extern finansiering. Det ställer vi oss kritiska till. Däremot uppskattar vi högskolans policy att alla forskare även skall undervisa och att det därför inte är möjligt att helt köpa sig fri från undervisning.

Vi ser alltså allvarligt på att lärarna inte har någon tid avsatt till forskning och kompetensutveckling då det på lång sikt kan inverka menligt på forskningsanknytningen i undervisningen. Även om man inte bedriver egen forskning bör man åtminstone ha viss tid inom tjänsten för att hålla sig ajour med pågående forskning och att ägna sig åt pedagogisk kompetensutveckling. Detta får lärarna idag göra på sin fritid.

Idéhistoria har ett organiserat samarbete med Stockholms universitet och Uppsala universitet. I övrigt är det mest personbaserade kontakter. Man har ett visst samarbete med samtids historia på institutionen. Vi noterar att det inte finns något samarbete med historia och filosofi och ser en möjlighet till utveckling här. Alla lärarna har enskilt engagerat sig i tredje uppgiften, till exempel genom offentliga föreläsningar, medverkan i media och kontakt med skolor.

Studenterna har tillgång till nya fina lokaler i högskolans nya huvudbyggnad, medan lärarna är rätt trångbodda i gamla lokaler. Biblioteket fungerar enligt uppgift bra och det finns goda möjligheter till fjärrlån; ett nytt bibliotekshus har invigts i början av hösten 2004.

Grundutbildningen

Förutom motsvarande A-, B-, C-, och D-kurser i idéhistoria ges ytterligare cirka 20 kurser om 5–20 poäng. Därtill medverkar man i kurser som administreras av andra ämnen. För att få fler studenter att fullfölja studierna har extra stöd och hjälp prövats men utan framgång. Få studenter går vidare från A- till B-nivån, vilket troligtvis beror på att de aldrig haft ambitionen att läsa mer än grundkursen. Vårt intryck är att lärarna är nöjda med den naturliga selektionen som sker mellan A- och B-nivån, som gör att man får få men väl-motiverade studenter.

Vi får ingen klar bild av hur teori- och metodmedvetna studenterna blir, men genusperspektivet aktualiseras enligt uppgift ofta inom undervisningen. En del studenter är nöjda med undervisningen medan andra önskar mer av diskussioner kring teori och metod och även mer konkret handledning i frågan. Mer källtextanalys efterfrågas också av studenterna. Det ges tillfällen till både skriftliga och muntliga presentationer, där vi dock får intryck av att återkoppling i form av konstruktiv kritik kunde ske mer uttalat redan tidigt i utbildningen. Examination sker genom salstentamina och hemtentamina, även här skulle studenterna uppskatta mer återkoppling från lärarna.

Vi får intryck av att det råder en god stämning mellan lärare och studenter och att lärarna är mycket måna om sina studenter, kanske blir de nästan omhändertagna i överkant. I en del fall hade positiv press, i betydelsen tydligare och högre ställda krav på att studenterna blir klara med uppsatserna inom avsatt tid, sannolikt kunnat leda till bättre genomströmning. Uppsatsen drar ofta ut på tiden men slutresultatet blir, med stort stöd från handledaren, å andra sidan bra enligt lärarna. Det kan förklara den höga frekvensen av betyget väl godkänd på C-uppsatser (80 procent). Vi menar dock att även slutförandet av ett arbete inom uppsatta tidsramar är ett tecken på kvalitet. Studenter som läser på motsvarande C- och D-nivåer får delta i det högre seminarium som bedrivs tillsammans med samtidshistoria och genusvetenskap, vilket är en bra lösning för att åstadkomma en större vetenskaplig miljö.

Kursvärderingar genomförs vanligtvis skriftligt vid det sista undervisningstillfället. På kurser med få deltagare skulle den kunna ersättas med en grupp-diskussion, då det ändå är svårt med anonymiteten i en liten grupp. Det finns en genomtänkt modell för hur sammanställning, uppföljning och återkoppling skall ske, som tyvärr inte genomförs i praktiken. Vilka kanaler för studentinflytande som finns är dåligt känt av studenterna och intresset för att delta är klen. Ingen av de studenter vi träffade hade för övrigt läst självvärderingsrapporten.

Vi tycker att det är utmärkt att man på flera sätt förbereder studenterna för ett arbete efter utbildningen. På D-kursen finns till exempel ett moment om hur man söker forskningsanslag och jobb. Man har planer på att söka pengar för att utveckla skrivandets konst och har en idé om att det skall vara möjligt att skriva alternativa uppsatser: antingen mer traditionella uppsatser som förbereder för forskarutbildning eller mer populärvetenskapligt inriktade upp-

satser för den som tänkt sig en arbetsmarknad utanför akademien. Nyligen har också ett program i samhällsstudier och praktisk journalistik med idéhistoria som ett möjligt huvudämne startat. Trots detta anar vi en pessimism när det gäller ämnets nytta i samhället. Vi menar att idéhistoriker i stort skulle tjäna på att vara något mindre ödmjuka och istället stå upp för sin kompetens.

Graden av internationalisering är enligt vår bedömning låg. Kurslitteraturen är till allra största delen svensk. Det finns inget systematiskt internationellt samarbete även om individbaserade kontaktnät förekommer. Inte heller finns det något student- eller lärarutbyte, men planer finns på samarbete med universitetet i Århus och högskolan i Telemark. Vidare övervägs hur man skall anpassa sig till Bolognaprocessen genom att bygga upp tvååriga magisterprogram tillsammans med samtidshistoria.

Slutsatser och rekommendationer

Bedömargruppen har fått ett allmänt gott intryck av idéhistoria på Södertörns högskola med nöjda studenter och kvalificerade lärare. Lärarna jobbar dock hårt med mycket undervisning och administration, och de flesta hinner varken forska eller kompetensutveckla sig. För vidare utveckling rekommenderar vi:

- Frigör tid till lärarnas kompetensutveckling inom tjänsten, för att säkerställa forskningsanknytningen i utbildningen på lång sikt.
- Ge studenterna mer återkoppling på deras prestationer redan tidigt i utbildningen.
- Ställ högre krav på att uppsatserna blir klara i tid på C- och D-nivåerna.
- Genomför systemet för kursvärdering enligt intentionerna.
- Förstärk det internationella perspektivet i utbildningen till exempel genom mer kurslitteratur på engelska.
- Förverkliga idén om en alternativ, mer praktiskt inriktad, uppsats.
- Marknadsför ämnets nyttighet på arbetsmarknaden, framför allt ifråga om de praktiska färdigheter man får genom utbildningen, till exempel genom att konsultera alumnistudenter.

Umeå universitet

Antal lärare år 2003: 20

Professorer: 3 (varav en tjänstledig)

Docenter: 2

Övriga disputerade lärare: 15

Könsfördelning, lärare: 14 m,

6 kv

Aktiva doktorander år 2003: 9

Antagna doktorander år 2003: 2

Könsfördelning, doktorander: 4 m, 5 kv

Antal disputationer 1999–2003: 16

Helårsstudenter på A-nivå år 2003: 93

Helårsstudenter på B-nivå år 2003: 9

Helårsstudenter på C-nivå år 2003: 4,5

Helårsstudenter på D-nivå år 2003: 2,5

Antal studenter som examinerats på C-nivå år 2003: 8

Antal studenter som examinerats på D-nivå år 2003: 1

Ramarna

Idéhistoria i Umeå finns vid institutionen för historiska studier, tillsammans med ämnet historia. Sammanslagningen skedde år 1999 och förefaller på det stora hela vara lyckad, även om det vid platsbesöket framkom olika uppfattningar. En del menade att det finns en risk att idéhistoria kommer att ”slukas” av det större ämnet historia. Andra såg en framtida integrering som något oundvikligt, och inte heller något att beklaga. Tvärtom, menade till exempel institutionsledningen, kan institutionen göra det till sin egen profil: det tvär- eller månghistoriska angreppssättet.

Enligt bedömargruppens uppfattning synes sammanslagningen vara positiv. Vi ser det dock som önskvärt att historia och idéhistoria behålls som självständiga undervisningsämnen. Det återstår givetvis en del arbete med att hitta fungerande samarbetsformer samt att utveckla forskningsstrategier för framtiden. Men redan idag undervisar lärare i bägge ämnena.

I nuläget är det svårt att urskilja någon tydlig profil i utbildningen. Lärarnas forskningsintressen breder ut sig åt olika håll. Ämnet fungerar i hög grad som ett bildningsämne vid universitetet, något man läser före, parallellt med, eller efter andra studier. Idéhistoria medverkar även med kurser i ett flertal utbildningsprogram, vid olika fakulteter. En positiv effekt av samgåendet med historia är att blivande historielärare till en del kan läsa idéhistoria som ett alternativ till historia. Ämnets företrädare ser också fler möjligheter till ex-

pansion i framtiden, till exempel genom att erbjuda miljöhistoriska kurser i olika program.

Det administrativa stödet verkar fungera bra. Ämnet har ordning på sin ekonomi. Ledningen är stödjande och initiativrik, även när det gäller fakultets- och universitetsgemensamma angelägenheter. Vid platsbesöket framkom dock en del kritiska synpunkter rörande lärarbemanningen. Den stora gruppen vikarierande lektorer har en problematisk arbetssituation. De får ofta överta undervisning med kort varsel när externa forskningsmedel frigör de fast anställda lärarna från grundutbildningen.

Lärarkompetensen är mycket hög. Alla undervisande lärare är disputerade och två professorer och två docenter är verksamma i ämnet. Lärarna vittnar om en hög arbetsbelastning. Det är svårt att få tid till forskning inom tjänsten om man inte får externa anslag. Några av lärarna har genomgått pedagogisk utbildning. Erfarenheterna är positiva – framför allt sätter de pedagogiska kurserna igång diskussioner om undervisningsfrågor som också förs vid det institutionsgemensamma pedagogiska seminariet. Lärarna är ofta närvarande på institutionen, vilket bidrar till en god arbetsmiljö. Även fakultetsledningen menade att den höga närvaron ger uttryck för att stämningen är god och att det finns en välfungerande akademisk miljö.

De allra flesta lärarna har genomgått den egna institutionens forskarutbildning. Överhuvudtaget får vi intryck av en hög grad av internrekrytering. Ett par doktorander kommer från andra lärosäten, men det verkar vara mycket svårt för externa sökande att få lärartjänster i Umeå. Det nationella och internationella samarbetet, och utbytet, kan förbättras. För närvarande finns det ett visst samarbete med universitetet i Uleåborg, vilket skulle kunna utvecklas ytterligare. Lärarna i ämnet är annars mycket efterfrågade regionalt, som föredragshållare, utredare och skribenter.

Infrastrukturen är i stort sett tillfredsställande. Lokalerna i Humanisthuset börjar dock bli ordentligt slitna. Biblioteket är välutrustat med böcker och personalen är kunnig och hjälpsam. Det finns även möjlighet för studenter och doktorander att få mindre bidrag till arkiv- och biblioteksresor. Ett intressant initiativ är den enhet som kallas HumLab, ett datalaboratorium som främst riktar sig till humanister. Dessvärre används det inte i den utsträckning som vore önskvärt. Det skulle kunna utnyttjas bland annat för träning i IT-färdigheter, användbara både inom och utom universitetet.

Grundutbildningen

Utbildningen är från och med år 2004 uppdelad i fyra 20-poängskurser. Tidigare bestod B-nivån av tre valbara moment samt en 5-poängsuppsats. De studenter som önskade kunde även pussla ihop en hel 20-poängs A-kurs genom att lägga samman olika mindre kurser. Förutom att studenten hade stor frihet att sätta ihop sin egen A- eller B-kurs, attraherade modulkurserna människor som annars inte skulle ha valt att studera vid universitetet. Detta system

övergavs av flera skäl. Framför allt var det ekonomiska hänsyn som avgjorde, studentunderlaget räckte inte till.

Teori- och metodundervisning, liksom diskussioner om ämnets framväxt och identitet, kommer först på C-nivån. På lägre nivåer lär man sig grundläggande idéhistorisk metod. Genusperspektivet kunde enligt vår mening vara mer uppmärksammat och framför allt bättre integrerat i kurserna. Som det känns nu är det ett tillägg, något som känns påhängt. Studenterna efterlyste också inblick i andra kritiska samhällsteorier, som exempelvis behandlar klass och etnicitet som analytiska kategorier. Vi anser att man gott kan lägga in vissa teoriinslag i utbildningen på ett tidigare stadium. Det skulle stärka vetenskapligheten i undervisningen. Möjligen skulle det också kunna bidra till en ökad övergång till högre nivåer.

Stor vikt läggs vid källtextseminarier. Seminarierna tar ibland också formen av filmseminarier, rollspel och bokseminarier, något som vi betraktar som mycket positivt. I många av momenten ingår skrivträning. Kurslitteraturen är till allra största delen skriven på svenska, vilket vi tycker är mindre bra. Studenter behöver träning i främmande språk, åtminstone skandinaviska språk och engelska.

Uppsatser skrivs på nivåerna B–D. På B-nivå styrs ämnesvalet något, men på C- och D-nivåerna väljer studenten i princip helt självständigt. De flesta skriver sin uppsats på en termin, vilket är bra. Studenterna vi träffade på platsbesöket ansåg att det var lätt att få handledning, även utöver den tid som är avsatt, och även av lärare som inte formellt är handledare.

Uppföljning av studenterna sker i liten utsträckning, och inte systematiskt. Studenterna får mycket lite information om livet efter studierna. Studenterna framförde önskemål om fler sådana moment i utbildningen, till exempel att tidigare studenter och doktorander kom och berättade om sina arbeten, och om vilken användning de haft av sina studier i idéhistoria.

Vårt intryck är att det råder en god stämning i Umeå – lärare och studenter verkar trivas. Studenterna menade vid platsbesöket att lärarna är kunniga, engagerade, hjälpsamma och tillgängliga. Redan på A-nivån får lärare och studenter god kontakt. Det finns emellertid alltid en risk att man som lärare är alltför tillgänglig. Den tid som är avsatt för forskning och kompetensutveckling riskerar att ätas upp. Det är visserligen en sympatisk och välvillig inställning som genomsyrar lärarkollegiet. Men vi anser att det finns en långsiktig risk med att utveckla informella normer som går ut på att låta arbetstiden svälla över alla bräddar. Även om vissa lärare, till vår förvåning, räknar uppsatshandledning som forskning, är det inte acceptabelt att utgå från att alla lärare skall ställa upp på obetald handledning och undervisning.

Forskarutbildningen

Idéhistoria i Umeå har för tillfället nio aktiva doktorander. Ingen av dem är finansierad via externa medel. Vid de senaste utlysningarna av anställning

som doktorand var det få sökande: av sammanlagt fyra sökande antogs tre. De som antas erbjuds fyra års doktorandanställning. De flesta doktoranderna kommer från den egna grundutbildningen; en utlysning gjordes till och med enbart internt, vilket vi ställer oss kritiska till. Vid platsbesöket uttrycktes en tveksamhet till att anta folk utifrån eftersom det finns ett önskemål om att doktoranderna skall vara på plats. Det finns en tydlig, och säkert erfarenhetsbaserad, rädsla att sökanden från andra orter inte är benägna att flytta till "björkarnas stad".

Denna internrekrytering påverkar troligen även introduktionen till forskarutbildning. Den är idag otydlig: "Man fick ett rum och en nyckel, i princip", som en doktorand uttryckte saken. Eftersom man redan känner varandra anses det tydligen inte behövas någon mer omfattande introduktion. Det sker i stället en glidande övergång till den nya tillvaron som doktorand. Det ges en universitetsövergripande introduktionskurs, men den infaller ofta långt efter den enskilde doktorandens antagning.

Doktoranderna uttryckte vid platsbesöket överhuvudtaget önskemål om tydligare information om vad som gäller på institutionen. Doktoranderna var också mindre nöjda med den information de får om forskarutbildningen: Vilka krav ställs på dem? Vilka förväntningar bör de ha på sin tid som doktorander? Vad syftar utbildningen till och vad skall doktorsavhandlingen egentligen innehålla?

Kursdelen består av totalt 40 poäng, varav 15 obligatoriska fakultetsövergripande kurser, bland annat i teori och metod. Övriga poäng väljs av doktoranden. Doktoranderna var vid platsbesöket tämligen kritiska till kursutbudet i forskarutbildningen. Det ges ingen information om kursutbud och kursinnehåll i början av forskarutbildningen, vilket i sin tur påverkar arbetet med de individuella studieplanerna. Om man ändå inte vet vilka kurser som ges under de kommande åren finns det ingen större anledning att lägga ned något arbete på uppföljning och planering. Dessutom var doktoranderna missnöjda med de fakultetsgemensamma obligatoriska kurserna, vars kvalitet inte ansågs vara tillräckligt hög. Det finns exempel på doktorander som läst kurser vid andra lärosäten, både i Sverige och i utlandet. Men information om vilka kurser som ges runtom i landet sprids inte på något systematiskt vis. Den e-postlista för idé- och lärdoms historia som faktiskt finns utnyttjas till exempel inte i den utsträckning som vore önskvärt. Sådana problem skulle en studierektor för forskarutbildningen kunna lösa.

Idéhistoria har kvar sitt eget högre seminarium, skilt från historieämnet. En anledning anges vara den goda stämningen. Seminariediskussionerna är i hög grad fria från hierarkier och positionering. De präglas av en konstruktiv och kritisk anda. Deltagandet i det högre seminariet varierar dock. Doktorandernas närvaro är i princip obligatorisk, men den numera hårdare begränsade doktorandtiden försvårar aktivt deltagande, hävdades det vid platsbesöket. Flera av doktoranderna befinner sig dessutom i slutskedet av sitt avhandlingsarbete. Det är möjligt för studenter och disputerade forskare att delta i semina-

riety, men det sker endast i mindre utsträckning. Om det egna seminariet skall överleva på sikt krävs en mer aktiv medverkan från de disputerade forskarnas sida. Från doktorandhåll framfördes önskemål om att de seniora forskarna skulle lägga fram fler texter på seminariet. De som har externfinansierade projekt borde till exempel presentera sin forskning. Den synpunkten instämmer vi i. En del doktorander deltar regelbundet i historieämnets högre seminarium, vilket vi också ser positivt på.

Avhandlingarna skrivs oftast som monografier på svenska. Studietiderna på forskarutbildningen är korta, med humanistmått mätt. De flesta disputerar efter 4–6 års studier, vilket är föredömligt raskt. En bidragande orsak torde vara att avhandlingarna är väl avgränsade. Det i sin tur indikerar god handledning. Handledningen utförs nu av ett handledarteam – en huvudhandledare och en biträdande handledare – som sätts samman vid doktorandens antagning. Doktoranderna föreföll i stort sett nöjda med handledningen.

Under perioden 1999–2003 har hela 16 doktorer producerats, vilket är imponerande. Av dessa finns det ett drygt tiotal kvar vid institutionen, som inte ens på lång sikt kommer att ha möjlighet att få fast anställning där. Det behövs enligt vår mening en bättre förberedelse för arbetslivet, både inom och utanför universitetsvärlden. Det fanns tidigare en yrkesinriktad kurs som kallades ”idéhistorikern, forskarrollen och samhället”. Den verkar enligt vår uppfattning intressant, och borde kanske återupplivas. De doktorander som siktar på en akademisk karriär har i dagsläget inte möjlighet att få undervisa mer än några få timmar om året. För en akademisk karriär är det viktigt att få undervisningserfarenhet, inte bara för att meritera sig, utan också för att på ett tidigt stadium erinras om att forskning bara är en av de väntande arbetsuppgifterna i en akademisk karriär, vid sidan av bland annat undervisning och administration. Doktoranderna behöver också mer information om vilka andra yrkesområden deras kompetens lämpar sig för.

Slutsatser och rekommendationer

Bedömargruppen har fått ett mycket positivt intryck av idéhistoria i Umeå. Utbildningen präglas av en god stämning på alla nivåer. Vi rekommenderar följande för att utveckla ämnet ytterligare:

- Utarbeta en långsiktig och tydlig strategi för ämnet inför den s.k. Bolognaprocessen. I detta bör ingå en diskussion om det framtida ”månghistoriska” samarbetet inom institutionen.
- Rekrytera doktorander och lärare aktivt utifrån, för att få in nytt blod vid institutionen.
- Förbättra det nationella och internationella samarbetet på alla nivåer.
- Inför mer engelskspråkig litteratur i grundutbildningen.
- Integrera genusperspektiv och andra kritiska samhällsperspektiv i utbildningen.

- Ge forskarutbildningen en tydligare struktur, med bättre introduktion, större kursutbud och mer tid till handledning.
- Tillsätt en studierektor/koordinator för forskarutbildningen.
- Förbered doktoranderna bättre på livet efter examen, till exempel med mer färdighetsträning i utbildningen, inbjudna gästföreläsare, möjlighet att undervisa etc.
- Utnyttja HumLab som pedagogiskt hjälpmedel, och för att förbereda studenterna för arbetslivet.

Uppsala universitet

Antal lärare år 2003: 24

Professorer: 3

Docenter: 6

Övriga disputerade lärare: 10

Könsfördelning, lärare: 20 m,

4 kv

Aktiva doktorander år 2003: 15

Antagna doktorander år 2003: 3

Könsfördelning, doktorander:

10 m, 5 kv

Antal disputationer 1999–2003: 12

Helårsstudenter på A-nivå år 2003: 102

Helårsstudenter på B-nivå år 2003: 21,5

Helårsstudenter på C-nivå år 2003: 7

Helårsstudenter på D-nivå (magisterkurs 40 poäng) år 2003: 4

Antal studenter som examinerats på C-nivå år 2003: 9

Antal studenter som examinerats på D-nivå (magisterkurs

40 poäng) år 2003: 0

Ramarna

Idé- och lärdoms historia vid Uppsala universitet är en egen institution, varav en del av verksamheten bedrivs vid avdelningen för vetenskapshistoria (sedan 1982). Vårt intryck är att splittringen på två avdelningar inte är ändamålsenlig då inget i dagens organisation motiverar denna uppdelning. Förhoppningsvis kan den genomförda flytten till gamla Kemikum medföra en integrering.

Ämnet är profilerat mot vetenskapshistoria, medicinshistoria och naturvetenskapernas historia, men det finns en mycket stor bredd i lärarnas och doktorandernas forskningsintressen, långt utöver ovan nämnda områden. Det finns ett utbyte med Stockholms universitet och Södertörns högskola när det gäller forskning och forskarutbildning – de s.k. StoUpp-seminarierna. Det är angeläget att det utbytet hålls vid liv. De internationella kontakterna är ovanligt omfattande, framför allt när det gäller forskning och forskarutbildning.

Institutionen leds formellt av en prefekt och en studierektor. Bägge är produkter av den egna forskarutbildningen. Vårt intryck är att ledningen är välvillig och stödjande. Generellt sett skulle vi dock önska tydligare ramar och struktur, till exempel tydligt uttalade förväntningar på vad doktoranderna skall prestera samt tydliga och rättvisa regler för fördelning av undervisningstimmor bland nydisputerade och doktorander.

Framför allt är vi kritiska till personalpolitiken vid institutionen. Det förefaller finnas utrymme för utlysning av ytterligare tjänster vid institutionen, men det görs inte, trots propåer från fakultetsledningen som enligt uppgift velat få utlysningar till stånd. I stället finns det ett stort antal nydisputerade som hoppas på att få en timme undervisning här och där. Det vilar ett stort ansvar på studierektor att fördela undervisningstimmarna rättvist, efter kompetens. Två lärare, båda män, har lasats in på senare tid. Ytterligare en lärare (en man) kommer snart att få fast anställning på halvtid, enligt samma regel. Ett sådant system undergräver den akademiska trovärdigheten i och med att det sätter den normala vetenskapliga och pedagogiska konkurrensen vid tjänstetillsättningar ur spel. Samtidigt omöjliggör det för eventuella externa kandidater att komma in. Inlasningarna har även förstärkt den mycket skeva könsfördelningen inom lärarkåren, och försvårat eventuella försök att rekrytera kvinnliga lärare.

Lärarkompetensen är dock mycket hög. Det finns tre professorer och sex docenter vid institutionen. Arbetstidsavtalet medger visserligen 20 procent forskning, men av dem som inte har externa anslag görs forskningen i praktiken på fritiden. Flera lärare har erhållit externa forskningsanslag, vilket till viss del förklarar förekomsten av den ”vikariepool” som beskrivs ovan. Det behövs en buffert för att undvika lärarbrist. Men i våra ögon är den alltför stor. Professorerna undervisar först på C- och D-nivåerna, vilket är att beklaga. Även studenterna på lägre nivåer borde ges möjlighet att träffa institutionens välkända professorer.

Grundutbildningen

Utöver den normala grundutbildningen upp till 80-poängsnivån ger institutionen ett tjugotal kurser – dels i form av mindre inslag i olika utbildningar, dels som fristående kurser. Man har med stor framgång ”sält in” kurser vid andra fakulteter. Ett exempel är den s.k. humanistingenjörsutbildning som ges vid den teknisk-naturvetenskapliga fakulteten. Den har fortsatt högt söktryck jämfört med andra ingenjörsutbildningar, och därtill en jämn könsfördelning. Tyvärr har man dock hittills inte lyckats etablera sig i medicinarutbildningarna, vilket vore önskvärt inte minst med tanke på den gedigna medicinhistoriska kompetensen vid institutionen.

Liksom på många andra orter är det många studenter på A-nivån, och klart färre på högre nivåer. Ändå är det innevarande termin jämförelsevis många på B- och C-nivåerna. Vårt intryck är att lärarna, av vilka de flesta är timanställda och vikarier, har lyckats skapa en attraktiv B-kurs, som har förmåga att locka över A-studenterna. Studenterna får en ambitiös introduktion till studierna. Bland annat blir de uppringda av äldre studenter inför kursstarten, vilket vi finner föredömligt.

Den tidigare D-kursen har ersatts av en magisterkurs som omfattar 40 poäng. Kursen ser mycket intressant ut och kan ses som ett första steg mot en

anpassning till Bolognaöverenskommelsen. Överhuvudtaget är intrycket att ämnet inte bara är framåt, när det gäller att utveckla verksamheten och att skapa möjligheter till undervisning på andra program, utan även när det gäller att bidra med kompetens för att bygga upp undervisning på andra högskolor. I nuläget finns det samarbete med Högskolan i Gävle och Högskolan på Gotland.

Studenterna tränas i hög grad att arbeta självständigt, i synnerhet när det gäller skrivande. Kurserna ger mycket träning i skrivande medan den muntliga färdighetsträningen inte är lika framträdande. Det finns en ambivalent inställning till teori- och metodinslag i utbildningen. Vissa lärare anser att det är viktigt, medan andra inte är så benägna att integrera sådana moment. Tydligast märks det kanske när det gäller genusperspektivet i undervisningen. Det uppfattas av studenterna som påhängt, ofta i form av enstaka föreläsningar. Det verkar dock ske en generell utveckling mot en större teori- och metodmedvetenhet. Pm-skrivande och källtextläsning, till exempel, uppmuntrar det kritiska tänkandet och ger olika perspektiv. Kurslitteraturen är dock nästan uteslutande skriven på svenska, vilket vi finner olyckligt.

Det är obligatorisk närvaro på föreläsningarna, vilket uppfattas av studenterna som att lärarna bryr sig om dem. Seminarierna fungerar ofta väl, men kombinationen nybörjarstudenter och ovana lärare påverkar ibland diskussionerna negativt. Information om vad det egentligen innebär att vara opponenter och bedömningskriterier vid uppsatsskrivning kunde också vara tydligare.

De studenter bedömargruppen träffade betonade den goda stämningen och den fina kontakten med lärarna. De ansåg att det var en fördel att träffa flera lärare, för att därigenom få flera perspektiv presenterade. Men även studenterna påpekade att det finns en kraftigt manlig dominans bland lärarna på grundutbildningen, vilket vi menar är otillfredsställande och bör åtgärdas.

Utöver de kursvärderingar som görs vid kursens slut genomförs på vissa kurser halvtidsutvärderingar, vilket vi tycker är utmärkt. Studentdemokratins förefaller dock inte högprioriterad bland studenterna. Möjligen skulle mer information från institutionens sida om studenters rättigheter kunna leda till ett större engagemang. I det sammanhanget bör det noteras att ingen av studenterna hade varit med i framtagningen av självvärderingen, på något stadium. De ”visste att den fanns”.

Forskarutbildningen

Ämnet har 15 aktiva doktorander. De senaste åren har ca hälften av de sökande antagits (5 av 11). Söktrycket har således varit relativt lågt. En bidragande orsak enligt institutionens forskarhandledare, är att arbetsmarknaden avskräcker. Flera av de nu aktiva doktoranderna har läst sin grundutbildning vid andra lärosäten. Denna ökade rörlighet är en i våra ögon positiv förändring som skett på senare år.

Forskarutbildningens finansiering är uppdelad på två år utbildningsbidrag och två år doktorandtjänst. Flera av doktoranderna har åtminstone delvis finansierats via externa forskningsmedel. Institutionen har haft ett framgångsrikt, forskarskoleliknande, samarbete med KTH och företagsekonomiska institutionen i Uppsala. Det samarbetet har producerat hela 12 doktorer.

Kursdelen består av 40 poäng, varav 15 poäng är obligatoriska: svensk idéhistoria, idéhistoriens klassiker och teori och metod. 10 poäng av kurserna kan läsas externt. Doktoranderna erbjuds också att gå de pedagogiska kurser som ges vid universitetet. Syftet med kursdelen är att den skall ge en generalistkompetens snarare än en avhandlingsrelaterad specialisering. Det tycker vi är en klok prioritering, främst med tanke på ett framtida yrkesliv.

Avhandlingarna skrivs som monografier, de allra flesta på svenska. Såväl doktorander som handledare i forskarutbildningen menade att kraven på avhandlingarna inte har sänkts sedan genomförandet av 1998 års reform. Ingen doktorand vill vara den första som skriver en ”tunn” avhandling. Detta innebär att kraven nu är högre, eftersom – den lika omfattande – avhandlingen skall skrivas på kortare tid. Dessutom förväntas doktoranderna meritera sig pedagogiskt under forskarutbildningen, och gärna också skriva tidningsartiklar etc. Sammantaget bidrar det med största sannolikhet till den stressade situation som råder. De senaste åren har ett flertal doktorander, de flesta kvinnor, varit långtidssjukskrivna. För att få bukt med detta problem har institutionen sökt professionellt stöd hos företagshälsovården.

Vårt intryck är att handledningen i vissa avseenden fungerar bra. Det finns goda möjligheter för doktoranderna att få stöd och hjälp när så behövs. Där emot reagerar vi mot att tilldelningen av handledningstid är så låg. Huvudhandledare och biträdande handledare får ersättning för totalt 24 klocktimmar vardera per år, dock något högre under doktorandens sista utbildningsår. Det är alltför lågt, och följdriktigt går i praktiken handledningstiden ut över annan tid, även fritiden.Handledning betraktas som forskning, vilket är en förklaring till att lärarna har svårt att bedriva egen forskning i tjänsten.

Enligt vår uppfattning kunde också handledningen vara något mer styrande. Det är visserligen sant, som det sades vid platsbesöket, att doktorander hetsar varandra under forskarutbildningen. Kravnivån trissas ofta upp doktorander emellan. Men ett stort ansvar vilar ändå på handledare och övriga seniora forskare. Det är inte rimligt att doktoranderna själva skall sätta gränserna för sitt arbete. Det behövs i stället mer aktiv handledning och tydligt uttryckta krav och förväntningar på doktoranden uppifrån. Det förs enligt uppgift diskussioner om att formalisera handledningen vid institutionen. Det skulle troligen vara bra för arbetsklimatet.

Det finns ett högre seminarium där deltagandet i princip är obligatoriskt samt ett frivilligt seminarium på avdelningen för vetenskapshistoria. Vi fick vid platsbesöket ett intryck av att det finns olika åsikter om vad seminarierna skall syfta till. Oroande är att flera doktorander inte verkar vara intresserade av att ta sig tid till att förbereda sig för seminarier där teman diskuteras vilka

uppfattas ligga långt från det egna ämnet. Denna skygglappsattityd är anmärkningsvärd och vittnar om en dålig förståelse för vad akademisk verksamhet bör innebära. Seminariet är en mycket viktig del av forskarutbildningen. Seminariekulturen har varit föremål för interna diskussioner. Den har nu förändrats till det bättre, menade doktoranderna. Tidigare var de i hög grad uppvisningar av den utsedda opponenter.

Det finns vissa möjligheter för doktoranderna att undervisa på grundutbildningen, men undervisningen är ojämnt fördelad. Det är tänkt att doktoranderna på sikt skall få mer undervisning, men i nuläget är det huggsexa om de få timmar som erbjuds. Doktoranderna konkurrerar också med de många nydisputerade som är kvar vid institutionen.

Ett flertal doktorander har vistats utomlands, bland annat via stipendier från STINT (Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning). Det finns inte något formaliserat utbytesprogram för doktorander. I den mån man reser ut, är det avhängigt handledarens kontakter.

En bidragande orsak till den stress som upplevs i doktorandkollektivet är utan tvivel den osäkra arbetsmarknaden efter disputationen. Doktoranderna inser att inte alla har möjlighet att vara kvar vid institutionen, men för många verkar det ändå vara den högsta önskan. Doktoranderna har emellertid själva anordnat temadagar om vad som händer efter disputationen, med inbjudna gäster. ”Man får skapa sin egen arbetsmarknad” som en doktorand uttryckte saken. Flera av doktoranderna och de yngre lärarna skriver i populära tidskrifter och i dagstidningar. Därtill uppmuntras de också av sina handledare. Ämnet har ju, inte minst från Uppsalahåll, fina traditioner på det området.

Slutsatser och rekommendationer

Bedömargruppen har fått ett positivt intryck av idé- och lärdoms historia i Uppsala. Institutionen verkar präglas av god stämning och nöjda grundutbildningsstudenter. Forskarutbildningen har dock strukturella problem som lett till ohälsa bland doktorander. Vi rekommenderar följande åtgärder, för ytterligare utveckling:

- Se över personalpolitiken tillsammans med fakultetsledningen. Det är orimligt att inte utlysa tjänster när det finns utrymme, att låta inlasning ske godtyckligt, och att tilldelningen av vikariat och lösa timmar sker efter oklara principer.
- Utveckla långsiktiga mål och strategier för ämnets inriktning, för att undvika alltför stor splittring.
- Utverka tydligare ramar för forskarutbildningen. Formulera rimliga krav som är anpassade till 1998 års reform. Utarbeta tydliga planer som kan fungera som verktyg som stöder och bekräftar doktoranden.
- Integrera avdelningen för vetenskapshistoria.
- Motverka mansdominansen bland de tillsvidareanställda lärarna.
- Ge mer tid till handledning i forskarutbildningen.

- Uppmuntra och underlätta praktiskt, till exempel genom information och fasta samarbetsformer med utländska lärosäten, för lärare, doktorander och studenter att skaffa sig internationell erfarenhet.
- Integrera genusperspektiv och historieteoretiska inslag i grundutbildningen.

Bilagor

Litteratur på A-kursen (grundkurs I–20 poäng) vårterminen 2004

Endast obligatorisk publicerad litteratur listad i kursplaner eller motsvarande har medtagits. Litteratur till alla valbara temakurser (Uppsala) har inte tagits med. Inte heller referenslitteratur eller litteratur i kompendier.

<i>17 uppsatser i svensk idé- och lärdoms historia</i>	SH
Ambjörnsson, Ronny, <i>Europas idéhistoria. Antiken: Människors undran</i>	GU, SU, UU, UmU, SH, KaU, HH
Ambjörnsson, Ronny, <i>Europas idéhistoria. Medeltiden: Tankens pilgrimer</i>	GU, SU, UU, UmU, SH, KaU, HH
Björck, Henrik & Andersson, Nils (red), <i>Vad är idéhistoria? Perspektiv på ämnets identitet under sextio år</i>	SU
Burke, Peter, <i>Renässansen: En introduktion</i>	HH
Caine, Barbara & Sluga, Glenda, <i>Europas historia 1780–1920: Ett genusperspektiv</i>	GU, UU
Eduards, Maud, <i>Kön, makt, medborgarskap: kvinnan i politiskt tänkande från Platon till Engels</i>	UmU
Eriksson, Gunnar, <i>Västerlandets idéhistoria 1800–1950</i>	SU, UU, UmU, SH, KaU
Eriksson, Gunnar, Qvarsell, Roger & Sundin, Bosse, <i>Från renässans till upplysning</i>	UU, KaU
Eskilsson, Lena & Bergenheim, Åsa, <i>Förnuft, fruktbarhet, förälskelse: Idéer om kvinnor och kvinnors idéer</i>	UmU, SH, KaU
Frängsmyr, Tore, <i>Svensk idéhistoria: bildning och vetenskap under tusen år. Del 1, 1000–1809</i>	UU, UmU, SU
Frängsmyr, Tore, <i>Svensk idéhistoria: bildning och vetenskap under tusen år. Del 2, 1809–2000</i>	UU, UmU, SU
Hallberg, Peter m.fl. (red.), <i>Elva texter i politisk teori</i>	HH
Hampson, Norman, <i>Upplysningen</i>	HH
Hylland Eriksen, Thomas, <i>Charles Darwin</i>	GU, KaU
<i>I Framtidens tjänst: Ur folkhemmets idéhistoria</i>	UmU
Jaccard, Roland, <i>Freud</i>	KaU
Jacob, James R., <i>The Scientific Revolution: Aspirations and Achievements 1500–1700</i>	SU
Jonsson, Kjell, <i>Harmoni eller konflikt: en idéhistorisk introduktion till förhållandet mellan vetenskap och religion i Västerlandet</i>	UmU
<i>Kvinnohistoria: Om kvinnors villkor från antiken till våra dagar</i>	UmU
Liedman, Sven-Eric, <i>Från Platon till kommunismens fall</i>	GU, SU, UmU, SH, KaU
Liedman, Sven-Eric, <i>Mellan det triviala och det ousägliga: blad ur humanioras och samhällsvetenskapernas historia</i>	GU
Liedman, Sven-Eric, <i>I skuggan av framtiden: Modernitetens idéhistoria</i>	GU, KaU
Lindqvist, Sven, <i>Utrota varenda jävel</i>	GU
Nordin, Svante, <i>Filosofins historia: det västerländska förnuftets äventyr från Thales till postmodernismen</i>	GU, SU, SH, HH
Nordin, Svante, <i>Det politiska tänkandets historia</i>	UU, HH
Olaison, Niklas (red.), <i>Axplock ur idéhistorien. 1: Från försokratikerna till Cusanus</i>	SU, SH

Olaison, Niklas (red.), <i>Axplock ur idéhistorien. 2: Från Valla till Wollstonecraft</i>	SU, SH
Olaison, Niklas (red.), <i>Axplock ur idéhistorien. 3: Från Kant till Lyotard</i>	SU, SH
Outram, Dorinda, <i>The Enlightenment</i>	GU, UmU
Porter, Roy, <i>Upplysningen: En introduktion</i>	SU, UU, SH, KaU
Rice, Eugene F. & Grafton, Anthony, <i>The Foundations of Early Modern Europe 1460–1559</i>	GU, SH
Runeby, Nils (red.), <i>Europas idéhistoria: 1900-talet. Framstegets arvtagare</i>	GU, SU, UU, UmU, SH, KaU, HH
Sellberg, Erland (red.), <i>Den skapande staden: Idéhistoriska miljöer</i>	SU
Shapin, Steven, <i>Den vetenskapliga revolutionen</i>	GU, SU, UmU, SH, HH
Skirbekk G. & Gilje, N., <i>Filosofins historia</i>	UmU, KaU
Skovdahl, Bernt, <i>Skeletten i garderoben: Om rasismens idéhistoriska rötter</i>	SH
Sundin, Bosse, <i>Den kupade handen: Historien om människan och tekniken</i>	UmU, KaU
Tuana, Nancy, <i>Woman and the History of Philosophy</i>	SU, UmU
<i>Vad är upplysning? Kant, Foucault, Habermas, Mendelssohn, Heidegren</i>	GU
Wåghäll Nivre, Elisabeth & Larsson, Olle, <i>Reformationstiden: Kultur och samhällsliv i Luthers Europa</i>	SU

Avhandlingar fördelade på publiceringsår och studiens tidsspann

	1999	2000	2001	2002	2003	totalt
Medeltiden/renässansen					1	1
1500–1600-tal			3		1	4
1600-tal				1		1
1600–1700-tal	1					1
1700-tal	1	1		1	1	4
1700–1800-tal	3		1	2	1	7
1600–1900-tal		1	1			2
1800-tal	1	1	1	4	2	9
1800–1900-tal	6	2	3	2	5	18
1900-tal	6	4	5	3	3	21
	18	9	14	13	14	68

Kursdelen i forskarutbildningen

Göteborg (40 poäng)

22 poäng obligatoriskt:

Teori och metod, 10 poäng

Naturvetenskapernas historia, 10 poäng

Högskolepedagogik, 2 poäng

KTH (50 poäng)

20 poäng obligatoriskt:

Teori och metod i teknik-
historisk forskning, 10 poäng

Allmän teknikhistoria, 10 poäng

Övriga kurser är avsedda att ge breddade
kunskaper, främst i anslutning till
avhandlingsarbetet.

Lund (40 poäng)

20 poäng obligatoriskt:

5 poäng metod

5 poäng svensk idéhistoria

5 poäng vetenskapshistoria

5 poäng annan epok än den
man forskar på.

Kurserna skall fördelas så att
såväl bredd som djup inom
idéhistorisk kompetens
tillgodoses.

5 poäng fakultetsgemensam
introduktionskurs, rekommenderas.

Stockholm (40 poäng)

20 poäng obligatoriskt:

Teori och metod, 5 poäng

”Kurs där genusperspektivet
tillgodoses”, 5 poäng

Något inom svensk idéhistoria, 5 poäng

Något inom politisk idéhistoria, 5 poäng

Uppsala (40 poäng)

15 poäng obligatoriskt:

Metod och teori I, 5 poäng

Idé- och lärdoms-
historiska klassiker, 5 poäng

Svensk idé- och lärdoms-
historia, 5 poäng

Tre övriga baskurser (à 5 poäng) skall
väljas så att de har kronologisk och
tematisk spridning.

Umeå (40 poäng)

15 poäng obligatoriskt:

Teori 5 poäng

Metod 5 poäng

Etik 5 poäng

5 poäng universitetspedagogiska
kurser kan tillgodoräknas.

Doktorsavhandlingar i idé- och lärdomshistoria 2001-2003

Göteborgs universitet

2003

Kaj Johansson, *Den torgförda biologin: Studier i populärvetenskapens problem och tematik.*

2002

Ann-Christine Dellnäs, *Om ekonomisk imperialism: En studie av Gary S Beckers idéer om humankapital, familj och kriminalitet.*

Edda Manga, *Gudomliga uppenbarelser och demoniska samlag: En studie av det excentriska idéarbetet i Cecilia Rodriguez katolska tänkande.*

2001

Nils Andersson, *Tankens kraft?: Louis Althusserns filosofiska politik 1960–1978.*

Dariusz Moaven Doust, *Randanmärkningar till psykoanalysens etik.*

Ola Fransson, *Harald Höffding: Försoningens filosof.*

Fredrik Sunnemark, *An inescapable network of mutuality: Discursivity and ideology in the rhetoric of Martin Luther King Jr.*

KTH

2003

Tomas Ekman, *Spår i vägen: Teknikval, politik och spårvägstrafik i Stockholm 1920–2002.*

Anders Houltz, *Teknikens tempel: Modernitet och industriarv på Göteborgsutställningen 1923.*

Nina Wormbs, *Vem älskade Tele-X?: Konflikter om satelliter i Norden 1974–1989.*

Lunds universitet

2003

Charlotte Christensen-Nugues, *Och de skall vara ett hjärta. Konsensusdoktrinen i medeltida kanonisk rätt.*

Andreas Önnerfors, *Svenska Pommern: Kulturmöten och identifikation 1720–1815.*

2002

Patrik Lundell, *Pressen i provinsen: från medborgerliga samtal till modern opinionsbildning.*

2001

Fernando Flores Morador, *Mellan åsikt och vittnesbörd: Amerika och Västerlandets arkaiska rötter.*

Håkan Håkansson, *John Dee and Renaissance occultism.*

Rebecka Lettevall, *En europeisk kosmopolit: en idéhistorisk studie av Immanuel Kants Om den eviga freden och dess verkningshistoria.*

Monica Libell, *Morality beyond humanity: Schopenhauer, Grysanowski, and Schweitzer on animal ethics.*

Stockholms universitet

2003

Ulla Ekström von Essen, *Folkhemmets kommun. Socialdemokratiska idéer om lokalsamhället 1939–1952.*

David Östlund, *Det sociala kriget och kapitalets ansvar. Social ingenjörskonst mellan af-färsintresse och samhällsreform i USA och Sverige 1899–1914.*

2002

Febe Crafoord, "Låter all ting ährligha och skickeliga tilgå". *Prästerskapet i 1600-talets Sverige.*

Carl-Michael Edenberg, *Alkemins skam. Den alkemiska traditionens utstötning ur offentligheten.*

2001

Niklas Olaison, *Låt oss skapa människan! Stratifieringsprocesser i Thomas Hobbes' filosofi.*

Umeå universitet

2003

Stefan Gelfgren, *Ett utvalt släkte: Väckelse och sekularisering – Evangeliska Fosterlandsstiftelsen 1856–1910.*

Torkel Molin, *Den rätta tidens mått: Göthiska förbundet, fornforskningen och det antikvariska landskapet.*

Karin Tegenborg-Falkdalen, *Kungen är en kvinna: Retorik och praktik kring kvinnliga monarker under tidigmodern tid.*

2002

Åsa Andersson, *Ett högt och ädelt kall: Kalltankens betydelse för sjuksköterskeyrkets for-mering 1850–1930.*

Eva Friman, *No Limits: The 20th Century Discourse of Economic Growth.*

Petra Rantatalo, *Den resande eleven: Folkskolans skolreserörelse 1890–1940.*

2001

Stephen Fruitman, *Creating A New Heart: Marcus Ehrenpreis on Jewry and Judaism.*

Anna Larsson, *Det moderna samhällets vetenskap: Om etableringen av sociologi i Sverige 1930–1955.*

Christer Nordlund, *Det upphöjda landet: Vetenskapen, landhöjningsfrågan och kartlägg-ningen av Sveriges förflutna 1860–1930.*

Richard Pettersson, *Fädernesland och framtidsland: Sigurd Curman och kulturminnes-vårdens etablering.*

Sofia Åkerberg, *Knowledge and Pleasure at Regent's park: The Gardens of the Zoological Society of London during the Nineteenth Century.*

Uppsala universitet

2003

Hjalmar Fors, *Mutual Favours. The Social and Scientific Practice of Eighteenth-Century Swedish Chemistry.*

Frans Lundgren, *Den isolerade medborgaren: Liberalt styre och uppkomsten av det sociala vid 1800-talets mitt.*

Ulrika Nilsson, *Kampen om Kvinnan. Professionalisering och konstruktioner av kön i svensk gynekologi 1860–1925.*

Oskar Pettersson, *Politisk vetenskap och vetenskaplig politik: Studier i svensk statsvetenskap kring 1900.*

2002

Urban Josefsson, *Det romantiska tidevarvet: De svenska romantikernas medeltidsuppfattning.*

Maja Larsson, *Den moraliska kroppen. Tolkningar av kön och individualitet i 1800-talets populärmedicin.*

Olof Ljungström, *Oscariansk antropologi: Exotism, förhistoria och rasforskning som vetenskaplig människosyn.*

Magnus Rodell, *Att gjuta en nation: Statyinvigningar och nationsformering i Sverige vid 1800-talets mitt.*